

Kárten bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain kulturásahusain Norggas

Kulturdirektoráhtta čállán ovttasráđiid Sámedikkiin ja
Sámeráđiin

Rapport 2024 - 4

Proba-rapport nr. 2024-4, Prosjekt nr. 23078

ISSN: 1891-8093

IG/RB, TT, 15. mars 2024

--

Offentlig

--

Kárten bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain kulturásahusain Norggas

Kulturdirektoráhtta čállán ovttasráđiid Sámedikkiin ja Sámeráđiin

Ovdasátni

Kulturdirektoráhta ovddas, ovttasbargguin Sámedikkiin ja Sámeráđiin, lea Proba samfunnsanalyse čađahan kártema bargguid mat dahkkojit sámi dáidaga ja kultuvrra ektui Norgga kulturásahusain. Kárten lea čađahuvvon golggotmánu 2023 rájes gitta njukčamánu 2024 rádjái.

Ida Gram lea leamašan projektajođiheaddji, Rune Busch lea leamašan projektamielbargi, ja Trude Thorbjørnsrud lea leamašan kvalitehtadárkkisteaddji.

Kárten lea čađahuvvon lagas ovttasbargguin projektajoavkkuin mas ledje áirasat Kulturdirektoráhtas, Sámedikkis ja Sámeráđis. Mii háliidit giitit projektajoavkku buori ja ávkkálaš ovttasbarggu ovddas dán áigodagas.

Kártemis lea maid leamašan referánsajoavku mas ledje áirasat Norgga kulturásahusain, maiddái sámi ásahusain. Mii háliidit giitit referánsajoavkku buriid cealkámušaid barggu ektui.

Earenoamáš giitu buohkaide informánttaide geat leat juogadan iežaset vásihusaid ja oaiviliid minguin, ja buohkaide geat leat vástidan gažadaniskosa.

Sihke projekta- ja referánsajoavku leaba kommenteren raportta evttohusa, muhto visot analysat ja árvoštallamat leat Proba iežas ovddasvástáduš.

Oslove, njukčamánu 15. beaivvi 2024

Sisdoallu:

ČOAHKKÁIGEASSU	1
1 KÁRTEMA BIRRA.....	6
1.1.1 Doahpagat.....	6
1.2 Duogáš	6
1.3 Fáttát ja čuolmmat	7
1.3.1 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain	8
1.3.2 Ovttasbargu sámi dáidaga ja kultuvrra ektui.....	8
1.3.3 Máhttu ja gelbbolašvuohta sámi dáidaga ja kultuvrra birra	8
1.3.4 Doaimmat viidáset bargui sámi dáidagiin ja kultuvrrain.....	9
1.4 Metoda ja dáhtagáldot	9
1.4.1 Mielváikkuheapmi	9
1.4.2 Dokumeanttat.....	10
1.4.3 Gažadaniskkus.....	10
1.4.4 Jearahallamat.....	14
1.4.5 Metodalaš eaktudeamit ja ráddjemat	14
1.4.6 Projeaktajoavku	14
1.4.7 Referánsajoavku	14
2 BARGU SÁMI DÁIDAGIIN JA KULTUVRRAIN	16
2.1 Ollu dáidda- kultursuorggit leat ovddastuvvon.....	16
2.2 Eanas vástideaddjit leat smávva dáidda- kulturásahusat.....	19
2.3 Eanas sámi dáidda- ja kulturásahusat barget Sámis. Davvisámegiella geavahuvvo eanas.....	20
2.4 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain: Viidodat ja sisdoallu.....	21
2.4.1 Kvalitehtaárvoštallamat leat deháleamos vuodušteamit bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain	25
2.4.2 Heajos ekonomii ja váilevaš gelbbolašvuohta leat stuorámuš hehttehussan.....	26
2.4.3 Lagabuidda sin birra geat leat vástidan «ij». Dovdomearkkat ásahusain geat mitalit ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi.....	27
2.5 Gávdnosat jearahallamiin: Sámi dáidagis ja kultuvrras lea «momentum»	28
3 OVTTASBARGU SÁMI DÁIDDA JA KULTUVRRA EKTUI	31
3.1 Bargu ja ovttasbargu leat sorjavaččat	31
3.2 Sámi ásašusat doibmet eanet ja eanet rádddeaddin	33
3.3 Hehttehusat ovttasbargui.....	34
3.3.1 Sámi kulturásahusat: Kapasitehta ja ruhtadeapmi	35
3.3.2 Ásašusat mat eai leat sámi ásašusat: Ruhtadeapmi ja váilevaš gelbbolašvuohta iežas ásašusas	35
3.4 Gávdnosat jearahallamiin: Dáhttu, muhto (menddo) unnán kupasitehta?.....	37

4	MÁHTTU JA GELBBOLAŠVUOHTA	40
4.1	Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvoštallet iežaset gelbbolašvuoda ráddjejuvvon sámi dáidaga ja kultuvrra ektui	40
4.2	Ásahusat geat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, árvoštallet iežaset gelbbolašvuoda mealgat buorebun	41
4.3	Doaimmat buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui.....	41
4.4	Gávdnosat jearahallamiin: Ovttasbargu, oahpaheapmi ja diehtomielalašvuoha leat mearrideaddjin.....	44
5	ČOAHKKÁIGEASSU JA RÁVVAGAT	48
5.1	Váldogávdnosat	48
5.1.1	Miehtebiegga sámi dáidagii ja kultuvrii.....	48
5.1.2	Sámi dáidda ja kultuvra lea dáiddalaččat gelddolaš.....	48
5.1.3	leš guđet vuodušteamit ahte ii bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain	49
5.1.4	Ovttasbargu lea deháleamos gealbolokten doaibma	49
5.1.5	Ovttasbargu gáibida eanet resurssaid sámi ásahusaide.....	49
5.1.6	Eiseválddiid rolla sámi dáidaga ja kultuvrra ektui	50
5.2	Rávvagat viidáset bargui	50
5.2.1	Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna rávvagat	50
5.2.2	Min rávvagat.....	51
	GIRJJÁLAŠVUOHTA	54
	GAŽADANSKOVIT	55
	JEARAHALLAN OFELAŠ.....	62

FIGUVRRAT

Figuvra 1-1	Guđe fylkkas/fylkkain lea ásahusas eanemus doaibma? Sámi ásahusat ja ásahusat. N = 265	11
Figuvra 1-2	Makkár dovdomearka lea das gos dii eanemusat lehpet? Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 265	12
Figuvra 1-3	Sámi ásahusat ja ásahusa mat eai leat sámi ásahusat (proseanta). N = 276	13
Figuvra 2-1	Makkár dáidda- ja kultursuorggis bargá du ásahus? Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 276	16
Figuvra 2-2	Proseantaoassi dáidda- ja kultursurggiin juohke ásahusas. Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 276	18
Figuvra 2-3	Galle fásta bargi. Sámi ásahusat ja eará ásahusa čájeha. N = 276.....	19
Figuvra 2-4	Mii heive buoremusat movt ásahus bargá Sámis/Sámiin? Sámi ásahusat. N = 18.....	20
Figuvra 2-5	Guđe sámi giela geavahehpet barggus/ásahusas siskkáldasat ja go gaskustehpet publikummii. Sámi ásahusat. N = 17	20
Figuvra 2-6	Dovdomearokat vástideddjiin geat vástidit «juo» gažaldahkii «Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) dan maŋemus 12 mánu?». Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 276.....	21

Figuvra 2-7 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain, fylkadásis juogaduvvon. Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 265.....	22
Figuvra 2-8 Mainna lágiin lehpet dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu? Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 150	24
Figuvra 2-9 Mii lea du/din árvoštallama/árvoštallamiid vuodul deháleamos ágga/ákkat ahte ásahus lea bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu? (Merke gitta golbma ákka). Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat.	25
Figuvra 2-10 Maid árvoštalat don/árvoštallabehtet dii leat stuorámus hehttehussan ahte du/din ásahus eanet sáhtá bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 252.....	26
Figuvra 3-1 Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) maŋemus 12 mánu? / Lehpet go dii bargan sámi dáidda- dahje kulturásahusain dahje sámi dáiddáriiguin/ kulturaktevrraiguin) maŋemus 12 mánu? Ásahusat mat ea.....	31
Figuvra 3-2 Guhte čuoččhusain vuolábealde heive buoremusat din ovttasbargui sámi dáidda- ja kulturásahusain/kulturásahusaiguin dan maŋemus 12 mánu? Ásahusat mat leat sámi ásahusat. N = 122.....	33
Figuvra 3-3 Man muddui leat don ovttá oavilis daiguin čuoččhusaiguin movt din ásahus ovttasbargá ásahusaiguin Norggas? Sámi ásahusat. N = 17	34
Figuvra 3-4 Maid árvoštalat don/árvoštallabehtet dii stuorámus hehttehussan mii ráddje ovttasbarggu ásahusaiguin Norggas? (Merke eanemusat golbma) Sámi ásahusat. N = 16	35
Figuvra 3-5 Maid árvoštalat don/árvoštallabehtet dii stuorámus hehttehussan ahte din ásahus eanet sáhtá bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain? / Lehpet go dii ovttasbargan sámi dáidda- dahje kulturásahusain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12	36
Figuvra 4-1 Movt árvoštalat don/árvoštallabehtet dii ásahusaid gelbbolašvuoda mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii? Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 254.....	40
<i>Figuvra 4-2 Movt árvoštalat don/árvoštallabehtet dii ásahusa gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui? / Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) maŋemus 12 mánu? Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 254</i>	<i>41</i>
Figuvra 4-3 Makkár doaimmaid oavvildehpet dii leat eanemus relevántan buoridit ásahusa máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra? / Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) maŋemus 12 mánu)? Ás	43

Čoahkkáigeassu

Resymé

Proba samfunnsanalyse lea čađahan kártema barggu sámi dáidagis ja kultuvrras Norgga kulturásahusaid gaskka. Kárten lea čađahuvvon golggotmánu 2023 rájes gitta njukčamánu 2024 rádjái ja fátmasta sihke sámi kulturásahusaid ja kulturásahusaid mat eai leat sámi.

Ulbmilin kártemiin lea leamašan oažžut ipmárdusa movt kulturásahusat barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, maid sii deattuhit barggus, ja man muddui ieš guđet ásahusat ovttas barget sámi dáidaga ja kultuvrra olis. Dat maddái čájeha ásahusaid gelbbolašvuoda mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii, ja relevánta gealboloktendoaimmaide. Kárten lea vuodđuduvvon gažadaniskosii muhtin kulturásahusaid gaskka geat ožžot vissis sturrodaga doarjaga musihka, girjjálašvuoda, lávdedáidaga, visuála dáidaga, musea ja kulturárbbi surggiin. Lassin leat čađahuvvon jearahallamat áirasiin muhtin ásahusain.

Sin gaskka geat leat vástidan iskosa, mitalit eanet go bealli kulturásahusain ahte sii eai leat sámi ásahusat, ahte sii mañemus jagi leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Goasii bealli mitalit ahte sii leat bargan ovttas sámi kulturásahusaiguin dahje kulturaktevrraiguin. Váldovuodduštus bargat ovttas sámi dáidagiin ja kultuvrrain lea ahte lea dáiddalaččat gelddolaš, ja orru leamen ahte bargo ovttas lihka ollu ovttaskas sámi dáiddáriiguin go sámi kulturásahusaiguin.

Kárten čujuha dan guvlui ahte kulturásahusain, maddái sámi, lea beroštupmi bargat eanet ovttas, ja ahte sámi kulturásahusat dađistaga doibmet ráđđeaddin kulturásahusaide mat eai leat sámi kulturásahusat. Hástalussan lea ekonomijja ja rámmaeavttut mat ráddjejit sámi ásahusaid vejolašvuodaid bargat ovttas. Seammás mitalit ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, ahte sis lea dárbu buoret oppalaš govviin ja eanet ovttasbargu sámi aktevrraiguin buoridit iežaset gelbbolašvuoda ja nannet barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Duogáš

Dát kárten lea boađus guhkálmás ságastallamis gaskkal Kulturdirektoráhta, Sámedikki ja Sámeráđi. Vuolggasadji lea ahte lea dárbu ođasmahttojuvvon dihtui ja dáhtaide movt bargo sámi dáidagiin ja kultuvrrain Norgga kulturásahusain. Kulturdepartemeantta čielggadeapmi 2018 konkluderiin ahte lea váilevaš gelbbolašvuoda ja máhttu sámi dáidaga ja kultuvrra birra osiin Norgga kultursuoggis. Dán kártemis lea leamašan ulbmilin iskat movt lea dilli 2023. Lassin lea Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta 2023 dehálaš duogáš. Kommišuvnna raporta deattuha dáidaga ja kulturásahusaid doaimma seanadanbarggus ja ohcalit eanet máhtu ja ipmárdusa bargguin sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Dáidda- ja kulturásahus(at) ožžot mearkkašan veara rolla dien barggus. Našuvnnalaš ásahusat ávžžuhuvvojit vuodđudit lagat ovttasbarggu earret eará sámi institušuvnnaiguin, ja váikkuhit oainnusindahkat ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra.

Čuolmmat

Kárten lea váldán vuodu čuovvovaš čuolmmain:

1. Movt barget kulturásahusat Norggas, maddái sámi kulturásahusat, sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja mii lea mii movttiidahtá sin barggu?
2. Makkár vásihusat leat kulturásahusain ovttasbargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain?
3. Movt barget kulturásahusat hukset máhtu ja gelbbolašvuoda sámi kultuvrra birra siskkáldasat iežaset organisašuvnnas?
4. Makkár doaimmaid árvvoštallet ieš guđet kulturásahusat eanemus guoskevažžan nannet dan viidáset barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain?

Váldogávdnosat

Miehtebiegga sámi dáidagii ja kultuvrii

Kárten čájeha ahte lea beroštupmi ja «momentum» sámi dáidagii ja kultuvrii. Orru leamen ahte lea sámi miehtebiegga dáidda- ja kultureanadagas Norggas, ja ahte kulturásahusain oktiibuot lea beroštupmi bargat ja ovttasbargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Dáiddalaš kvalitehta lea váldovuoduštus bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Gažadaniskkus čájeha ahte guovddáš jođihanfápmu bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain lea kvalitehtaberoštupmi, ja ahte dáidda ja kultuvra árvvoštallo leat dáiddalaččat gelddolaš. Dáidda ja kulturorganisašuvnnat mat leat unnit doaimmahuvvon dáiddáriin, ovdamearkan museat dahje čállosat, gaskkustit ahte kulturpolitihkalaš ulbmiliin ja vuordámušain guovddáš kulturinstitušuvnnain lea mearkašupmi sin ángiruššamii sámi dáidagii ja kultuvrii. Mii leat maid gávdnan ovdamearkkaid ahte diekkár vuordámušat leat dagahan ahte ásahusat ieža leat de mobiliseren eará ásahusaid ángiruššamiidda.

leš guđet vuoduštusat ahte ii bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain

Ásahusat geat raporterejit ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi, vuoduštit ahte sámi dáidda ja kultuvra ii árvvoštallo guoskevažžan sin doibmii, ja ahte sis váilu máhttu ja gelbbolašvuohta. Maddái geografii, unnán sápmelaččat, váilevaš informašuvdna ja ráddjejuvvon ekonomalaš várri muitaluvojit sivvan.

leš guđet kulturásahusas leat ieš guđet profiillat

Kárten čájeha ahte sámi ásahusain ja ásahusain mat eai leat sámi, leat oalle goabbat lágan profiillat. Sámi ásahusat, dadjat juo buohkat, leat smávvát ja main leat moadde dahje ii oktage fásta bargi. Orru leamen ahte dat barget govdadiit sámi dáidagiin ja kultuvrrain, dieinna lágiin gokčet sii eanet dáiddasurggiid go eará ásahusat, ja ahte sii barget eanet aktivitehtaiguin. Ovdamearkan barget sámi ásahusat eanet gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinbargguin sihke siskkáldasat ja olggosguvlui, lassin vel sámegeielaiguin bargat.

Oalle ollu ovttasbargu, muhto dárbu eanet resurssaide sámi ásahusaide

Gažaldatiskadeapmi ja jearahallamat čájehit ahte sihke stuora ja smávva kulturásahusat, geain leat báikkálaš, našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš publikumma, leat vásihusat oalle viiddis ovttasbargguiguin. Jearahallamiid vuodul

orru leamen ahte bargo lihka ollu ovttaskas dáiddáriiguin go ášahusaiguin, ja ahte ovttasbargu lea áinnas sorjavaš dáiddáriin. Dehálaš eaktun buori ovttasbargui lea mielváikkuheapmi ja gulahallan, ja jearahallamat buktet ovdamearkkaid movt ášahusat ja ovttaskas dáiddárat ovttas leat ovdánahttan lágidemiid ja čájáhusaid mat fuomášuhttet ieš guđet lágan fáttáid.

leš guđet bargiidlohku ja ieš guđet lágan ekonomii ja hehtejit ovttasbarggu

Sihke gažadallaniskkus ja jearahallamat čájehit ahte sámi ášahusat leat čađat smávvat, heajos ekonomii ja unnán návccat doaimmahit ovttasbarggu. Diet lea hástalussan eanet áŋgiruššat sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, go ášahusain mat eai leat sámi ášahusat, lea dárbu ovttasbargat sámi aktevrraiguin go galget programmeret ja gaskkustit, ja vai buoridit iežaset máhtu ja gelbbolašvuoda.

Ášahusat mat eai leat sámi ášahusat, árvvoštallet iežaset gelbbolašvuoda ráddjejuvvon go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii

Gažadallaniskan čájeha ahte ášahusat mat eai leat sámi ášahusat, árvvoštallet iežaset gelbbolašvuoda ráddjejuvvon go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii. Ášahusat geat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, árvvoštallet iežaset gelbbolašvuoda mealgat buorebun go sii geat eai leat bargan dainna. Diekkár gávdnosat duodaštuvvojit jearahallamiin.

Ovttasbargu lea eanemus relevánta doaibma gealboloktemii

Ovttasbargu juogo sámi kulturášahusaiguin dahje ovttaskas sámi dáiddáriiguin, doalahuvvo de go deháleamos doaibman loktet gelbbolašvuoda dasa mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii. Go smávva ášahusat čujuhit earenoamážit ovttasbargui ja fierpmadahkii eará dáiddáriiguin, de stuora ášahusat čujuhit eanet ahte máhttoprojeavttat leat relevánta doaimmat. Stuora ášahusat maid muitalit ahte bargiid kursen ja oahpaheapmi lea relevánta, go buohtastahtta dainna maid smávva ášahusat barget.

Sámi ášahusat leat dehálaš ráđđeaddit ja gelbbolašvuodaaktevrrat

Gažadaniskan čujuha ahte sámi ášahusat eanet ja eanet leat de go ráđđeaddin ja gealboaktevran dáidda- ja kulturášahusaide mat eai leat sámi ášahusat. Seammás leat sis oalle unnán resurssat dien doibmii, ja várra ii soaitte diet rolla leat sin mandáhtas. Muhto ášahusain mat eai leat sámi ášahusat lea maid dárbu diekkár gealboaktevrraide buoridit iežaset máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra, ja vai sáhttet álggahit ovttasbarggu. Sii ohcalit earret eará konkrehta dieđu gos sii sáhttet gulaskuddat ja oažžut oktavuoda relevánta sámi aktevrraiguin vai sáhttet álggahit ovttasbarggu ja buoridit iežaset gelbbolašvuoda suorggis.

Rávvagat viidáset bargui

Go geahččá ollislaččat, de lea govva kártemis ahte lea beroštupmi ja motivašuvdna ja vel oalle ollu bargan ja ovttasbargan sámi dáidaga ja kultuvrra

birra Norgga kulturásahusain. Govva lea maid ahte lea leamašan posiitiiva rievdan mángga osiin maŋemus jagiid. Earret eará čujuhuvvo ahte lea lassánan fuomášupmi ja beroštupmi sámi dáidaga ja kultuvrra birra, ja ahte diehtomielalašvuohta ja gelbbolašvuohta suorggis lea buoret go ovdal. Muhto kárten čujuha ahte lea ain dárbu buoridit máhtu ja gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra birra.

Duohtavuođa- ja seanadankommišuvvna raporta lea dehálaš duogáš dán kártemii. Kommišuvvna raporta lea viiddis ja cuoigu stuorát doaimmaid seanadanbarggu olis, dan sadjái lea dát – oalle ráddjejuvvon – kárten oainnusin dahkan muhtin konkrehta dárbbu diehtujuohkimis, gealboloktemis ja ruhtadeamis maid berre čuovvolit.

Vuođduduvvon bohtosiid kártemis, de rávvet mii ahte Kulturdirektoráhta, Sámediggi ja Sámeráđđi vuoruhit čuovvovaš doaimmaid:

Máhttobánku sámi gealboaktevrraiguin

Go geahččá oppalaččat, de čájeha dát kárten ahte kultursuorggis Norggas lea dárbu buoret dieđu sámi dáidda- ja kulturaktevrraid birra mat sáhttet veahkehit máhtuin ja gelbbolašvuođain go guoská programmeremii, gaskkusteapmái ja oahpaheapmái. Mii rávvet dan dihte ahte bargo viidáset ovdánahttit máhttobánku mas oaidná oktavuodadieđuid sámi gealboaktevrraide dáidda- ja kultursuorggis.

Gaskkusteapmi ja fierpmádathuksen

Go máhttobánku sáhtta addit konkrehta dieđu relevánta gealboaktevrraid birra, de lea dárbu bargat vuđoleappot gaskkustemiin sámi tematihkaiguin ja čatnat oktavuodaid gaskkal ieš guđet aktevrraiguin ja vejolaš ovttasbargoguimmiiguin. Mii rávvet dan dihte ahte Kulturdirektoráhta, Sámediggi ja Sámeráđđi váikkuhit oainnusin dahkat ja gaskkustit sámi tematihkaid ja (gealbo)aktevrraid ja lágidity dilii fierpmádathuksemii.

Gealboprográmma sámi dáidaga ja kultuvrra birra

Mii rávvet ahte ovdánahttit gealboprográmma sámi dáidaga ja kultuvrra birra Norgga kulturásahusaid várás, earret eará nu go e-oahppanprográmma sámi dáidaga ja kultuvrra birra maid Norgga girku lea lágitydan. Gealboprográmma berre ovdánahttit ovttasbargguin ieš guđet ásahusaiguin mas Kulturdirektoráhtas, Sámedikkis ja Sámeráđis leat koordineren rolla.

Čielggadit sámi kulturásahusaid rolla

Fáddá mii geažos áiggi lei ovdan, lea sámi kulturásahusaid ráddjejuvvon rámmat ja resurssat. Kárten lea čájehan stuora beroštumi ja ángiruššama sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, muhto maddái ahte sámi kulturásahusain lea unnán kapasitehta deavddit ráđdeaddi rolla ja gealboaktevrrat eará ásahusaide. Lassin čujuhuvvo kulturásahusaid ieš guđet, asymmetralaš, historjjálaš vuolggasaji, ja ieš guđet eavttut ja resurssat dahket hástaleaddjin vuođdudity dássásaš ovttasbarggu.

Diekkár rolla anilduvvo dehálažžan viidáset barggus sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Gažaldat lea ahte lea go diet rolla maid sámi kulturásahusat háliidit alcceseaset, ja makkár rámmaeavttuid sii oidnet leat dárbbalažžan deavdit diekkár rolla.

Mii rávvet ahte čađahuvvo lagat čielggadeapmi mii manná čiekŋalebbui dieidda fáttaide ja čuoggáide sámi kulturásahusaid ektui, ga dat maid dán kártemis lei vejolaš. Diekkár čielggadeapmi ii berre váldit ovdan dušše ásahusaid kapasitehta doaimmahit iežaset rolla dáidda- ja kulturaktevran, muhto maid čuvget sin beroštumi, vejolašvuoda ja eavttuid leat gealboaktevran ja dássásaš ovttasbargoguoibmin. Sullasaš čielggadeapmi geažuhuvvo Sturadikki dieđáhusas 22 (Kultur- ja dásseárvodepartemeanta, 2023). Lassin diesa, de mii rávvet ahte dásseedit raporterejuvvo makkár doaimmat leat biddjon johtui nannet viidáset barggu sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, ja ahte dat árvvoštallojit dihto áiggiid.

1 Kártema birra

Kulturdirektoráhta lea našuvnnalaš koordináhtor mánggadáfotvuhtii, dásseárvui ja oassálastimii ja bargat earret eará čoaggit dieđuid álgoálbmogiid ja unnitálbmogiid birra dáidda- ja kultursuorggis. Kulturdirektoráhtas lea viiddis ovttasbargu Sámedikkiin ja lea vásihan ahte lea váilevaš máhttu ja dáhtat movt dáidda- ja kulturásahusat Norggas barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Earret eará de lea dárbu kvantitatiiva dáhtaide vai áddet movt dáidda- ja kultursuorgi barget fáttáin.

Kulturdepartemeanta čađahii 2018 čielggadeami sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Maŋŋil de lea ollu dáhpáhuvvun, ja Kulturdirektoráhtta, ovttas Sámedikkiin ja Sámeráđiin, leat de oaidnán dárbbu kártet suorggi dili, ja oažžut áddejumi makkár vejolašvuodaid suorgi ieš oaidná bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta 2023 deattuha dáidda- ja kulturásahusaid rolla seanadanbarggus, ja kommišuvdna ohcala eanet máhtu ja ipmárdusa dáidda- ja kulturbargui. Kommišuvnna raporta lea dehálaš duogáš dán min bargui.

Čakčat 2023 almmuhii dasto Kulturdirektoráhtta doaimma mii galggai kártet movt kulturásahusat Norggas, earret eará sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Sámediggi ja Sámeráđdi leigga ovttasbargoguoimmit almmuheami, sisdoalu ja ovdáneami ektui. Proba oaččui barggu, ja lea čađahan gažadaniskama ja jearahallamiid bokte movt ja man viidát ásahusat barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja movt sii ovttasbarget, ja maid sii oaivvildit berre vuoruhit vai nanne dan viidáset barggu.

1.1.1 Doahpagat

Raporttas mii gohčodit dáidda- ja kulturásahusaid mat primárat barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain «sámi ásahussan». Dáidda- ja kulturásahusat main ii leat sámi dáidda ja kultuvra sin primárabargun, gohčoduvvojit eanas «ásahussan mat eai leat sámi ásahusat» dahje «eará ásahusat».

1.2 Duogáš

Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta (2023) čájeha ahte Norgga našuvdnahuksendoaimmat 1840 rájes, mielddisbukte viidát dáruiduhttinpolitihka sámi álbmoga ektui, mii dađistaga šattai assimilerenpolitihkkan. Easka 1963, go Stuoradiggi dohkkehii dadjat buot rávvagiid maid Komitea gii galggai čielggadit sámeгаžaldagaid («Sámekomitea»), de dego dáruiduhttinpolitihkka formálalaččat loahpahuvvui. Beaivválaš dilis jotkkii vealaheapmi badjelgeahčan sámi beroštumiin ja sin vuoigatvuodain álgoálbmogiin.

Álttá-ášši lea de go áigeearru sámeapolitihkas. Ášši mielddisbuvttii odđa lágaid (sámeláhka 1987; sierra vuođđoláhkparagráfa sámi giela, kultuvrra ja servodaga birra 1988) ja Sámedikki rahpan 1989. Vaikko ledje diekkár rievdamat, de čájeha Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta ahte Norgga eanetloguálbmogis ain lea unnán máhttu sámiid birra, ahte ain leat ovdagáttut, stereotyhpát ja vealaheapmi, ja soaibmamat ja biitásteamit maid dáhpáhuvvat. Kommišuvdna konkludere ahte ain lea dárbu eanet máhttui, ja addá dáidda- ja

kulturásahusaide guovddáš rolla dien barggus. Našuvnnalaš ásausat hástaluvvojit vuodđudit lagat ovttasbarggu earret eará sámi ásausaiguin, ja ahte váikkuhit oainnusin dahkat, váldit vára ja gaskkustit (earret eará) sámi dáidaga ja kultuvrra.

Lea guhtta jagi áigi go Kulturdepartemeanta almmuhii čielggadeami, mii earret eará konkluderii ahte lea váilevaš gelbbolašvuohta ja máhttu sámi dáidaga ja kultuvrra birra osiin kultursuorggis Norggas. Koronapandemiias ledje negatiiva bohtosat kultureallimii ollislaččat, muhto Sámis lei earenoamáš dilli go rájehis dáidda kultuvra šattai veadjemeahttun njoammunsuodjalusaid geažil (geahča earret eará Bekeng-Flemmen ja earát, 2022; Sámeráđđi, 2021). Dáhpáhusat nu go Fovsen-ášši, leat dagahan eanet fuomášumi álgoálbmogiid ja sámepolitihkalaš ássiide, ja lassin oainnusin dahkan máhttodárbbu mii lea.

Stuoradikki dieđáhusas 22 (Kultur- ja dásseárvodepartemeanta, 2023) namuhuvvo movt ráđđehusa dáiddárpolitihkka galgá sihkkarastit vai sámi servodat ieš galgá sáhttit hálddašit iežas dáidaga ja kulturárbbi, seammás go galgá fátmastuvvot našuvnnalaš kulturpolitihkas. Dieđáhus čujuha earret eará dárbbuide váikkuhangaskaomiide mat leat heivehuvvon sámi dáiddadoaimamiidda, ja dárbbu nanu/nannoset sámi gealbobirrasiid daidda- ja kultursuorggis. Earret eará bohtá ovdan ahte sámi museat háliidit lagabuid da ovttasbargat eará museaiguin ja birrasiiguin, muhto ahte ii leat doarvái kapasitehta ja resurssat duohtandahkat buot ovttasbargguid maid sávvet.

Kulturdirektoráhtta lea áiggi mielde bargan viežžat máhtu ja ipmárdusa ieš guđet osiin kultursuorggis. Diehtobargun lea earret eará leamašan oažžut eanet dihtui diliid álgoálbmogiidda, našuvnnalaš unnitálbmogiidda ja olbmuid ektui geain leat doaimahehttehusat dáidda- ja kultureallimis Norggas. Oassin dien barggus, de Kulturdirektoráhtta 2021 čađahii kártema movt dáidda- ja kultursuorgi bargá dieinna (Rambøll, 2022). Oktiibuot 321 ásausa válde oasi kártemis, ja váldoadaš lea ahte ásausat oktiibuot leat hui diehtomielalaččat dan bargui mii guoská oinnolaš unnitálbmogiidda geain lea mánggakultuvrralaš duogáš, muhto veaháš unnit fuomášupmi álgoálbmogiidda ja našuvnnalaš unnitálbmogiidda.¹

1.3 Fáttát ja čuolmmat

Ulbmil kártemiin lea leamašan oažžut álgo geahčasteami movt dáidda- ja kulturásahusat Norggas barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja movt ásausat ja sámi ásausat barget ovttas dieinna. Mii leat jearran movt ásausat siskkáldasat iežaset organisašuvnnas barget máhtuin ja gelbbolašvuođain go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii, ja makkár doaimmaid sii árvvoštallet leat guoskevaččat buoridit iežaset gelbbolašvuođa. Mii leat vel jearran ásausain maid sii árvvoštallet vejolažžan ja mat hehttejit barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja

¹ Gielda- ja guovlodepartemeanttas (GGD) lea ovddasvástádus rasttildeaddji politihkkii sámiid ja našuvnnalaš unnitálbmogiid ektui sorjjasmeahttun surggiid ja hálddahušguovvluid. Kultur- ja dásseárvodepartemeanttas (KDD) lea ovddasvástádus politihkkii mii guoská surggiide kultuvra ja mánggadáfotvuhtii ja fátmasteapmi.

maid Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi sáhttet dahje berrejit bargat doarjut dán barggu.

Kártemis mii leat iskan dovdomearkkaid ásahusas, nu go sorta, sturrodat, dáiddasuorgi ja geográfalaš báiki. Kártemis leat leamašan njeallje váldofáttá, mat čilgejuvvojit lagabuidda vuolábealde.

1.3.1 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain

Ulbmil dáinna fáttáin lea leamašan oažžut geahčastaga man viiddis ja makkár bargu dahkko go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii Norgga daidda- ja kulturásahusaid gaskka,

- Movt barget Norgga kulturásahusat, daid gaskkas sámi ásahusat sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja mii lea mii movttiidahtta barggu?
- Man muddui lea sámi dáidda ja kultuvra fárus ásahusaid doaimmain ja máhttobarggus?
- Makkár giella geavahuvvo sámi kulturásahusain gaskkusteapmái ja bargogiellan?
- Maid oaivvildit ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, ahte leat jođihanfámus ja mat cagget barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain?

1.3.2 Ovttasbargu sámi dáidaga ja kultuvrra ektui

Ulbmilin dáinna fáttáin lea oažžut máhtu man muddui ieš guđet ásahusat barget ovttas sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, ja movt sii árvvoštallet ovttasbarggu. Mii čuvget čuovvovaš gažaldagaid:

- Makkár vásihusat leat sámi ásahusain ja ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, ovttasbarggus sámi dáidaga ja kultuvrra ektui?
- Man birra lea ovttasbargu, ja maid dat váikkuha?
- Mat lea jođihanfámus ja mat hehttejit ovttasbarggu go geahččá ásahusaid bealis?

1.3.3 Máhttu ja gelbbolašvuotta sámi dáidaga ja kultuvrra birra

Ulbmilin dáinna fáttáin lea ahte iskat mii lea dovdomearkan gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra hárrái ásahusain, ja mat sáhttet leat ávkkálaš doaimmat buoridit gelbbolašvuođa,

- Movt árvvoštallet kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, iežaset gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra ektui?
- Movt barget kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, go huksejit gelbbolašvuođa iežaset fáttás iežaset organisašuvnnas, ja makkár gelbbolašvuhtii oidnet earenoamáš dárbbu?
- Mainna lágiin dáhpáhuvvá gelbbolašvuođa lokten, ovdamearkan oahpahandoaimmat, rekrutteren, ovttasbargui ieš guđet fágabirrasiiin siskkobealde/olggobealde Sámi?
- Man muddui váikkuhit kulturásahusat máhtuin, gelbbolašvuođain ja ráđdeaddimiin?
- Makkár doaimmaid árvvoštallet kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, mii lea eanemus relevánta nannet iežaset gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra ektui?

1.3.4 Doaimmat viidáset bargui sámi dáidagiin ja kultuvrrain

Ulbmilin dánna fáttáin lea ahte oažžut evttohusaid movt eiseválddit suorggis sáhttet dahje berrejit doarjut viidáset barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

- Makkár doaimmaid árvvoštallet kulturásahusat, earret eará sámi kulturásahusat, mat leat eanemus relevánta nannet viidáset barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain?
- Mat leat ovdamearkkat buori práksisii, ja mii lea dehálaš oahppan viidáset bargui?
- Maid berre Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi vuoruhit viidáset barggus sámi dáidagiin ja kultuvrrain, go váldá vuodu das mii bohtá ovdan dán projeavttas?

1.4 Metoda ja dáhtagáldot

Kárten lea vuodđuduvvon golmma dáhtagálduide:

1. oanehis elektrovnnalaš gažadanskovvi välljejuvvon kulturásahusain Norggas, mas ledje vuodđun čilgejuvvon eavttut
2. jearahallamat áirasiin välljejuvvon kulturásahusain Norggas, daid gaskka maid sámi kulturásahusat
3. geahčadit välljejuvvon dokumeanttaid²

1.4.1 Mielváikkuheapmi

Okta vuđolaš eaktun kártemii lea leamašan mielváikkuheapmi dehálaš berošteddjiin suorggis čadnon iešmearridanvuoigatvuhtii.³

Sihkkarastit kártema mii vásihuvvo relevántan, gustovažžan ja alla fágalaš kvalitehta, de leat mii go projeavtta čađaheimmet, deattuhan mielváikkuheami ja ánggirusšama projeaktajoavkkus ja referánsajoavkkus buot osiin projeavttas. Dat fáttmasta 1) ovdánahttit ja kvalitehtasihkkarastit iskanpopulašuvnna, 2) ovdánahttit ja geahččalit gažadanskovi, 3) evttohusat movt čađahit/reaidduid jearahallamiidda, 4) digaštallat analysaid, raportaevttohusa ja rávvagiid ja 5) strategijja mot gaskkustit raporta.

Go projeavtta čađaheimmet, de bijaimet vuodđun prinsihpa «nothing about us without us» (Lynch ja earát, 2022). Geavtlaččat mearkkaša diet ahte mis leat leamašan dássedit čoahkkimat projeaktaáigodagas Kulturdirektoráhtain, Sámedikkiin ja Sámeráđiin, ja oktiibuot golbma čoahkkima referánsajoavkkuin mas ledje áirasat välljejuvvon kulturásahusain Norggas, maiddái sámi ásahusain. Mii leat deattuhan gulahallama ja dávjá informašuvnna guđe muttus kártenbargu lea, deattuhan digaštallat, nannet, čatnat ja gaskkustit ulbmiliid, lahkoneami ja gávdnamiid barggadettiin. Čoahkkin ja olahusplána vuodđuduvvui árrat projeavttas, sihkkarastit ahte mielváikkuheapmi váldo vuhtii ja dieđut

² Buohstastahte čuoggá 1.4.2.

³ Buohstastahte ON-julggaštusa siviilla ja politihkalaš vuoigatvuođaid, ON-julggaštusa ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođaide ja ON-julggaštusa álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ektui (Álgoálbmotjulggaštus).

gaskkustuvvojit dehálaš berošteddjiide. Lea maid bargon geažos áiggi gaskkustanplánain ja diehtujuohkimiin kultursuorgái.

1.4.2 Dokumeanttat

Kártema olis leat mii geahčadan guoskevaš dehálaš policydokumeanttaid ja guoskevaš dutkamiid ja čielggademiid. Geahčastat makkár girjjálašvuoda mii leat geavahan, lea čállon lohppii raporttas.

1.4.3 Gažadaniskkus

Váldodáhtagáldu kártemis lea digitála gažadanskovvi mas leat oktiibuot 16 gažaldaga mat leat heivehuvvon kulturásahusaide Norggas, dieid gaskkas maidái sámi ásausat. Ásausat leat ožžon muhtin ovttalágan ja muhtin sierralágan gažaldagaid dan dihte go mii leat beroštan kártet ovttaláganvuodaid ja sierraláganvuodaid das movt sámi kulturásahusat ja kulturásahusat mat eai leat sámi ásausat, barget programmeremiin, gaskkustemiin, máhttobargguin ja gelbbolašvuodain siskkáldasat. Viidáset leat mii jearran man muddui sámi ásausat doibmet gealboguovddážin/ráđđeaddin eará ásausaide, ja movt diet dáhpáhuvvá.

Skovvi sisttisoallá eanas giddejuvvon vástidanmolssaeavttuid, main lea vejolašvuota muhtimiidda čállit vai čiekŋuda ja dievasmahtta vástádusa. Gažadanskovi ovdánahttin lea leamašan máŋgga ceahkis, ja sihke barggaheaddji, ovtasbargoguoimmit ja referánsajoavku leat oassálastán ovdánahttit ja geahčalit skovi. Jearahallanskovvi jorgaluvvui davvisámegillii, nu ahte vástideaddjit sáhte välljet áigot go vástidit iskkadeami davvisámegillii dahje dárogillii. Gažadanskovit lea raportta fárus,

Kvalitehtasihkkarastin várás ledje 56 ásausa välljejuvvon pilohteret iskama juovlamánu 4. beaivvi 2023. Sii leat maid fárus bohtosiin. Dahkkojedje dušše smávit rievdadusa gažadanskovis maŋjil pilohterema, ja dat eai leat mearkkašan maide ge bohtosiidda.

leš iskkadeapmi čađahuvvui surveyreaiduin SurveyXact, ja lei rabas vástidit áigodagas juovlamánu 7. beaivvi 2023 rájes gitta ođđajagimánu 10 beaivái 2024. Guokte muihtoheami sáddejuvvojedje.

Iskkadanpopulašuvdna

Mii válddiimet vuodu iskkadanpopulašuvnnas Kulturdirektoráhta iskkadeamis máŋggadáfovuođa birra 2021. Ovttasráđiid barggaheddjiin ja projeaktajoavkkuin muddiimet välljemiid veaháš vai sihkkarastit buoremus ovddasteami ásausaide gaskka. Populašuvnnas ledje ásausat mat ožžot vissis meari doaibmadoarjaga surggiin nu go musihkka, girjjálašvuota, lávdedáidda, visuála dáidda, museat ja kulturárbi. Diet fátmmastit doaimmaid mat ožžot doarjaga njuolgut Norgga kulturfoanddas, doaimmat mat ožžot njuolgut stáhtadoarjaga poastain 70/74/75, Ja museat mat ožžot almmolaš doaibmadoarjaga ja addet statistihka museastatistihkkii, ja girjelágádusat ja kulturásahusat mat ožžot njuolgut doarjaga Sámedikki bušeahta bokte.

Oassálastin ja vástidanproseanta

Gažadaniskcadeapmi sáddejuvvoi oktiibuot 599 kulturásahusaide.

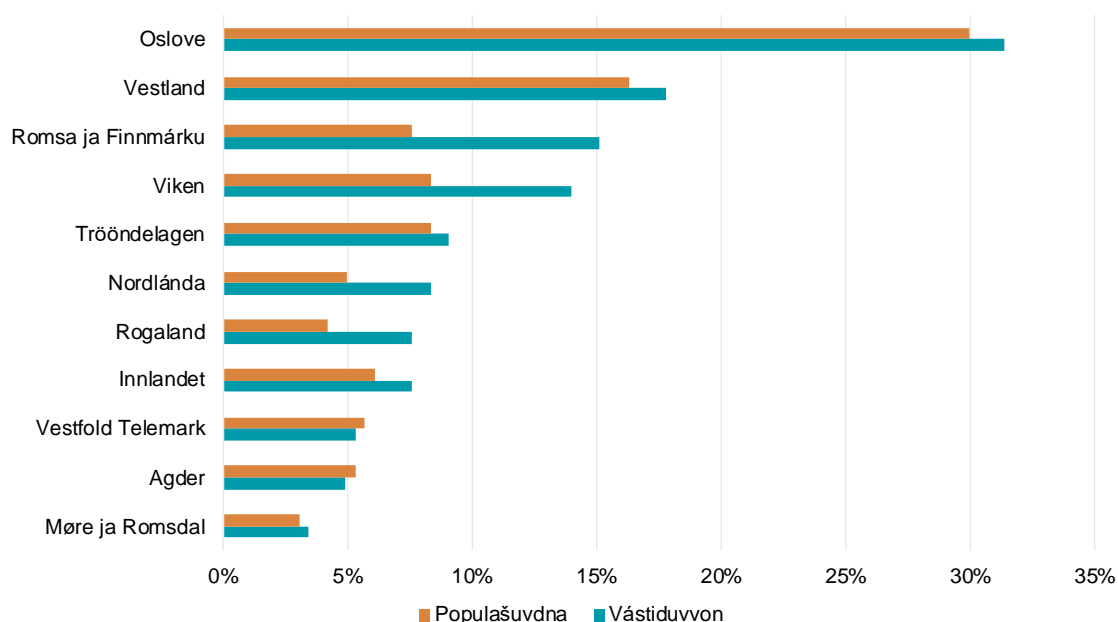
264 dain 599:is vástidedje dan. Diet dahká ahte 44 proseantta vástidedje, man mii árvoštallat oalle buorin dán sorttat iskkadeamis. Go leai eaktodáhtolaš vástidit, de rievddada galle vástádusa ledje, 251 rájes 276 rádjái. Moattis, namalassii 12 ásahusa, luhpe gaskkas ja leat vástidan dušše hárve gažaldagaid.

Populašuvnnas leat 39 ásahusa mat leat definerejuvvon sámi kulturásahussan. Sámi ásahusaid lohku árvoštallui Sámedikki ja Sámeráđi áirasiin dalle go populašuvdna válljejuvvui. Oktiibuot 18 diein ásahusain vástidedje iskkadeami. Diet vástida 46 proseantta vástideaddji.

Geográfalaš gullevašvuohta ja ásahussorta

Gažadaniskadeamis bivddiimet mii vástideddjiid almmuhit guđe geográfalaš guovllus ásahusas lea eanemus doaibma, buohtastahte Figuvra 1-1.

Figuvra 1-1 Guđe fylkkas/fylkkain lea ásahusas eanemus doaibma? Sámi ásahusat ja ásahusat. N = 265

Note: Vástideaddjit sáhte merket gitta golbma vástádusmolssaeavttuid.

Figuvra 1-1 čájeha guđe fylkkas ásahusat leat mat leat vástidan iskkadeami, gos lea eanemus geográfalaš doaibma (ruoná stoalpput), ja movt ásahusat leat lávdan populašuvnna gaskka geaidda sáddejuvvui gažadanskovvi (runta stoalpput).⁴

Bohtosat čájehit ahte leat čielgasit eanemus ásahusat Osloves mat leat vástidan iskkadeami, 31 proseantta. Dasto lea Vestlandet 18 proseanttain, Romsa ja Finnmarku 15 proseanttain, ja Viken 14 proseanttain. Ásahusain eará fylkkain lei vuollil 10 proseantta.

⁴ Tállaid vuodđun lea populašuvnna ásahusat mat ledje almmuhan čujuhusa, oktiibuot 263 ásahus 600 ásahusas.

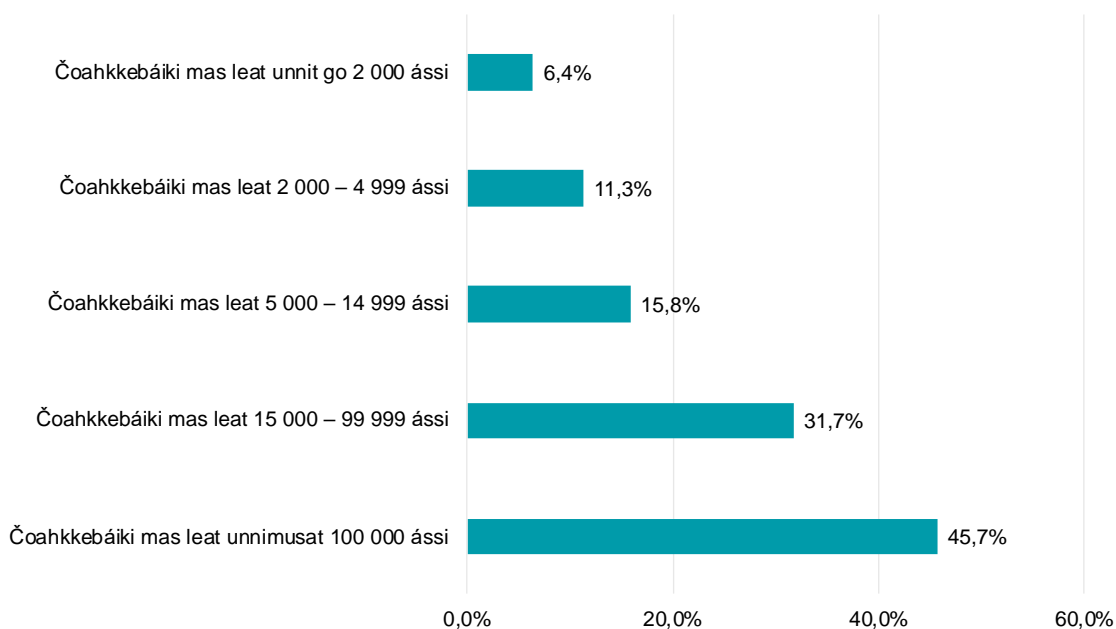
Válljeuvvon ásašusain ja populašuvnnas lei oalle dássedis juogus

Go vástideaddjit sáhtte merket golbma fylka, de šattai vástidanproseanta 124, ja stoalppuid de ii sáhte njuolgut buohtastahttit.

Mii oaidnit ahte Oslove ja Vestlandet ásašusaid populašuvdna juohkása oalle seamma láhkái vástideddjiid gaskka. Romssas ja Finnmárkkus ja Viken:is de lea badjelmeare ovddasteapmi ollu, ja dat lea dan meari ollu ahte ii leat várra dušše dat ahte ásašusat sáhtte merket eanet fylkkaid, muhto ahte duođai lea badjelmeare ovddasteapmi dieid gaskka. Beroškeahtá das, de lea goit bajit tendeansa ahte geat leat vástidan iskosa, čujuha dan guvlui ahte válllejumiin ja populašuvnnas lea oalle seamma lágan juogus.

Figuvra 1-2 Čájeha ahte ásašusat mat leat vástidan iskosa, eanas leat dain stuora ja gaskastuora gávvpogiin Norggas.

Figuvra 1-2 Makkár dovdomearka lea das gos dii eanemusat lehpēt? Sámi ásašusat ja eará ásašusat. N = 265

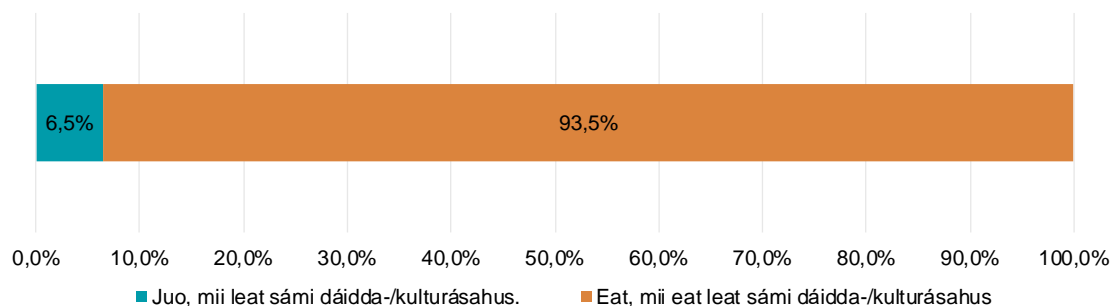

Note: Vástideaddjit sáhtte merket gitta golbma vástáduš molssaeavttu.

Ásašusortta

Vai sáhtá divvut eanemus relevánta gažaldagaid, de bivddiimet mii dan ovttaskas ásašusa vástidit lea go vuosttažettiin sámi dáidda- ja kulturásahus.

Figuvra 1-3 Sámi ásahusat ja ásahusa mat eai leat sámi ásahusat (proseanta).
N = 276

Figuvra 1-3 čájeha ahte 93,5 proseanta ásahusain muitalit ahte eai leat sámi dáidda- ja kulturásahusat, namalassii ahte bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain ii leat sin guovddáš doaibma. 6,5 proseanta muitala ahte sii leat sámi dáidda- ja kulturásahus. Diet leat oktiibuot 18 ásahusa.

Mii eat dieđe sihkkarit galle ásahusa populašuvnnaš geat livčče almmuhan ahte sii leat sámi kulturásahusat. Go vuodušta projeaktajoavkku vásihusaide, de leat sullii 40 proseantta oppalaš kulturásahusaid logus sámi kulturásahusat geat leat vástidan gažadaniskosa.

1.4.4 Jearahallamat

Maŋŋil gažadaniskosa, de leat mii čađahan oktiibuot 12 kvalitatiiva jearahallama kulturásahusaid áirasiiguin Norggas. Dieid gaskkas 5 sámi kulturásahusa.

Ulbmilin jearahallamiin lei oažžut čiekŋudit ja ipmirdit gávdnamiid gažadaniskosis, mas mii leimmet vuoruhan vástideddjiid geat leat almmuhan ahte sii maŋemus jagi leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Muhto jearahallamiin lei maid ulbmilin čuvget eará fáttáid ja čuolmmaid maid vástideaddjit oaivvildit leat guoskevaččat sámi dáidagii ja kultuvrii.

Vástideaddjit jearahallamiin háhkkojedje gažadaniskosa olis. jearahallamat čađahuvvojedje Teams ja telefonna bokte, ja lei belohakkii strukturerejuvvon jearahallanráva, gulaskuddan barggaheddjiin ja projeaktajoavkkuin go ráhkaduvvui. Juohke jearahallan ádjánii gaskkal 30 ja 60 minuhta. Jearahallanráva lea raporttas mielddusin.

1.4.5 Metodalaš eaktudeamit ja ráddjemat

Gažadaniskosa leat oktiibuot 44 proseantta vástidan. Vaikko mii árvoštallat dien oalle buorin, de lea dárbu bidjat muhtin eavttuid go dulko bohtosiid. Dáhtavuodđu lea ráddjejuvvon dušše ásahusaide mat leat válljejuvvon dihto eavttuid vuodul, ja dieid gaskkas leat vuollil bealli geat leat vástidan gažadaniskosa.

Nu go namuhuvvon, de leat 39 ásahusa mat definerejuvvojit sámi kulturásahussan. Diein leat 18 vástidan gažadaniskosa. Diet vástida 46 proseantta. Vaikko vástidanproseanta ieš alddis lea oalle buorre, de lea loahpa loahpas sáhka oalle moadde ásahusa. Diekkár eavttuid berre váldit vuhtii go dulko materiála.

Mii guoská jearahallamiidda, de mii hágaimet informánttaid gažadaniskosa bokte. Mii bivddiimet vástideddjiid geat sáhte jurddašit searvat jearahallamii, dovddahit beroštumi ja almmuhit oktavuodačujuhusa. Eará sániiguin daddjon, de besse ieža muhtin muddui mearridit leat oassin informánttain.

1.4.6 Projeaktajoavku

Kártema lea projeaktajoavku mas ledje árasat Kulturdirektoráhtas, Sámedikkis ja Sámerádis. Joavkkus leat leamašan dássedit čoahkkimat, dájvja vahkkošaččat, čoahkkimat barggaheddjiin go leai sáhka ovdánahttit reaiddu dáhtačoaggimii, digaštallat gaskaboddosaš bohtosiid ja analysaid. Projeaktajoavkkus lei ovddasvástádus diehtujuohkinbargui ja čanasteapmái kártema olis.

1.4.7 Referánsajoavku

Kártema olis de vuodđuduvvui referánsajoavku mas ledje áirasat kulturásahusain Norggas, maddái sámi ásahusat. Joavku lea buktán evttohusaid gažadanskovvái ja raportta evttohusii, ja leat leamašan golbma čoahkkima projeaktaáigodagas. Čuovvovaš ásahusat leat oassálastán referánsajoavkkus:

- Dáiddadállu dáiddárkollektiiva
- Kilden teater og konserthus
- Music Norway
- Riddu Riđđu

- Sigbjørn Skåden (girječálli, iežas dáiddalaš ásašus)
- Sør-Troms museum

2 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain

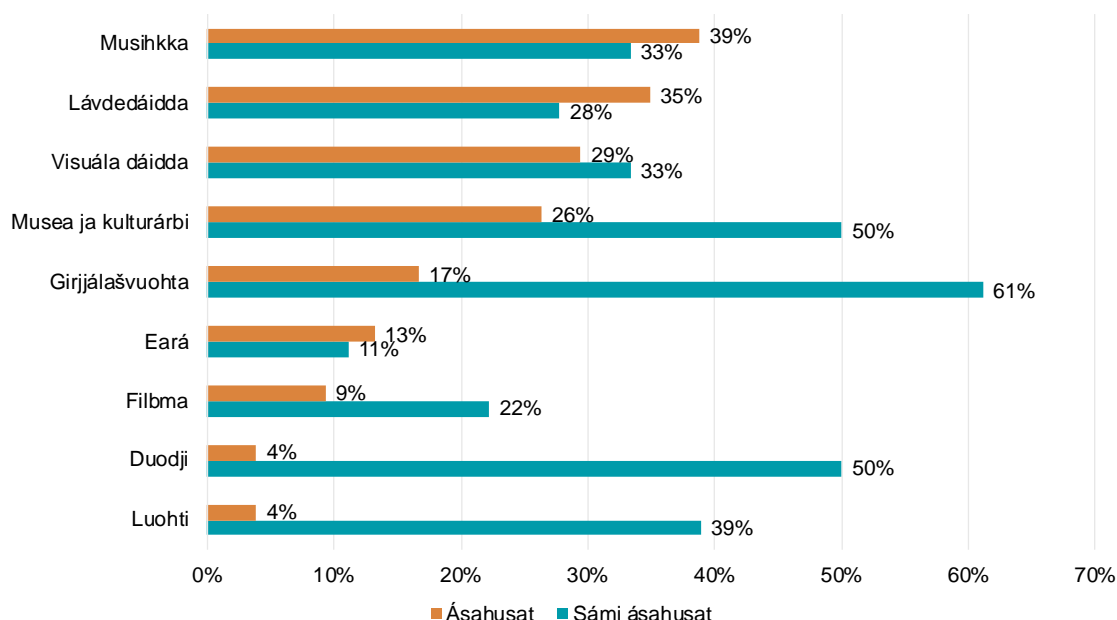
Dán kapihttalis čilget mii movt kulturásahusat Norggas, sihke sámi ásahusat ja ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Mii geahččat makkár dáiddasuorggis sii barget. Man muddui sii barget, dahje rasttildit eanet surggiid, ja movt juohkásit gaskkal smávva ja stuora doaimmaide. Mii čilget movt ieš guđet ásahusat barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja makkár doaimmaid sii deattuhit. Mii čilget maid dan maid ásahusat árvvoštallet jođihanfápmun ja hehttehussan namuhuvvon barggus.

2.1 Ollu dáidda- kultursuorggit leat ovddastuvvon

Mii divuimet vástideddjiide gažaldagaid makkár dáidda- ja kultursuorggis sii barget. Figuvra 2-1 čájeha bohtosiid, juhkkovuvvon ieš guđet ásahusaide.

Figuvra 2-1 Makkár dáidda- ja kultursuorggis bargá du ásahus? Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 276

Figuvra 2.1 čájeha ahte musihkka, lávdedáidda ja visuála dáidda leat dat golbma kategoriijat maiguin eanas kulturásahusat barget mat eai leat sámi ásahusat, namalassii 39, 35 ja 33 proseantta. 26 proseantta mitalit ahte sii barget museain ja kulturárbbiin, 17 proseantta girjjálašvuodain ja 9 proseantta filmaiguin. Go lea sáhka «eará», de mitalit ovdamearkan organisašuvnnat, áigečállagat, festiválaiguin, oahpahasásahusat, dásundoaimmat ja ásahusat giehtadáidaga sikkobealde.

Leat maid muhtin ásahusat geat almmuhit ahte sii barget árbevirolaš sámi dáidda- ja kulturhámiiguin nu go dujiin ja luđiin. Dat leat ovdamearkan museat (duodji ja musihkkaaktevrrat (luohhti).

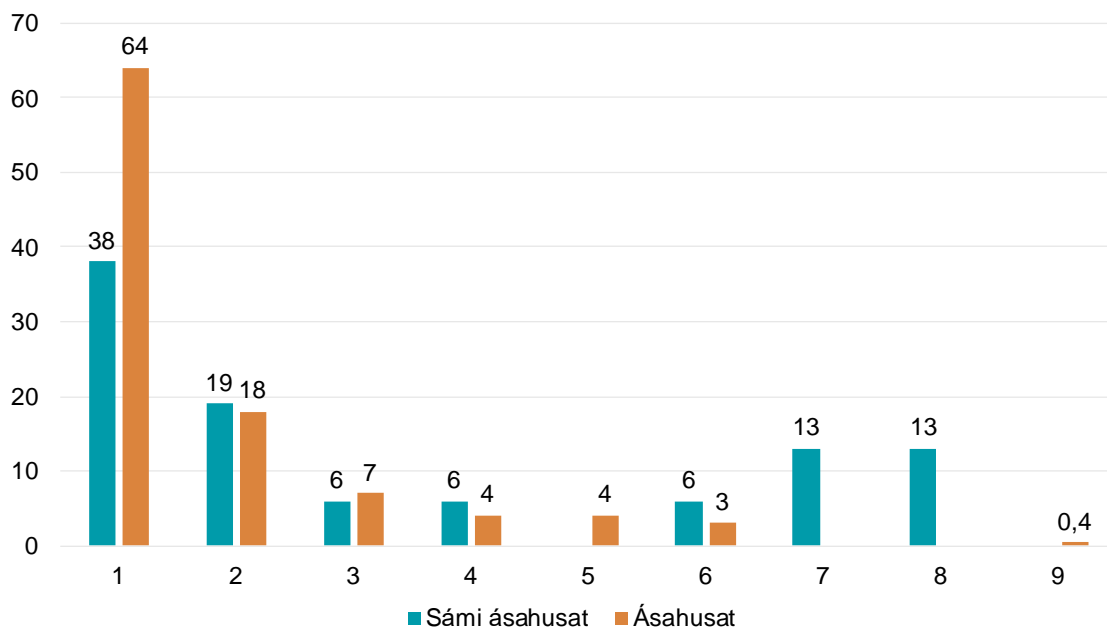
Sámi kulturásahusain lea oalle earálágan dáidda- ja kulturprofiila go dain mat eai leat sámi ásahusat. Mearkkašan veara stuorát proseantaoassi sámi

kulturásahusain barget eará dáiddasurggiiguin, nu go museain ja kulturárbbiin, girjjálašvuođain, filmmain, dujiin ja luđiin.

Go lea gažaldat makkár dáidda- ja kultursurggiin ášahusat barget, de sáhte ášahusat mitalit nu mánga kategoriija go háliidedje.

Figuvra 2-2 čájeha proseantaoasi ášahusain mat mitalit ahte sii barget ovtta, guovtti dahje eanet dáidda- ja kultursurggiin, juogaduvvon sámi ášahusaide ja eará ášahusaide.

Figuvra 2-2 Proseantaoassi dáidda- ja kultursurggiin juohke ášahusas. Sámi ášahusat ja eará ášahusat. N = 276

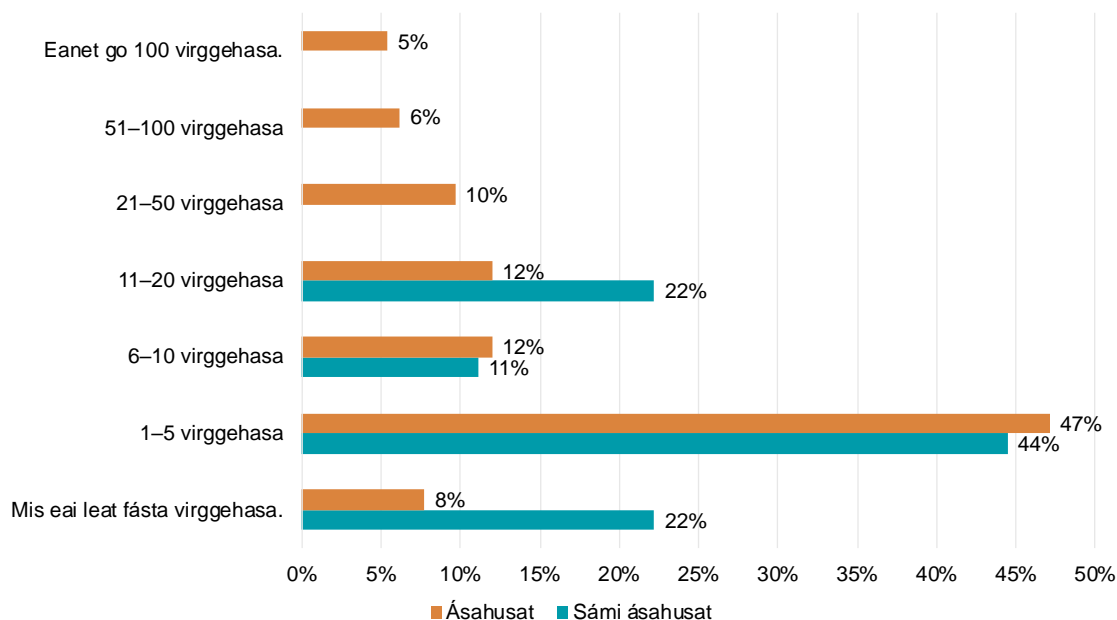
Bohtosat čájehit ahte earret eará ášahusaide gaskkas mat eai leat sámi ášahusat, de leat čielgasit eanas, 64 proseantta, geat mitalit ahte sii dušše barget ovttain dáidda- dahje kultursurggiin. 38 proseantta ášahusain mitalit ahte sii barget guvttiin dahje eanet dáidda- ja kultursurggiin. Gávccinuppelogi proseantta mitalit ahte sii barget guvttiin surggiin, čieža proseantta mitalit ahte sii barget golmmain surggiin ja de unnu oassi. Okta ášahus mitala ahte sii barget ovcci ieš guđet lágan dáidda- ja kultursurggiiguin.

Juohkáseapmi sámi dáidda- ja kulturášahusaide gaska čájeha unnit oasi (proseantta mielde) mat barget dušše ovtta surggiin, ja dađi eanet geat barget eanet surggiiguin.

2.2 Eanas vástideaddjit leat smávva dáidda-kulturásahusat

Gažadaniskosis leat mii divvon ásahusaide gažaldaga galle fásta bargi sis leat. Figuvra 2-3 čájeha bohtosiid.

Figuvra 2-3 Galle fásta bargi. Sámi ásahusat ja eará ásahusa čájeha. N = 276

Figuvra čájeha ahte ásahusaid gaskkas geat leat vástidan, de lea dábálemos leat gaskkal okta ja vitta bargi. Diet guoská sihke sámi ásahusaide ja ásahusaide mat eai leat sámi ásahusat, juohkásan 44 ja 47 proseanttain. Sámi ásahusain leat 22 proseantta mat mitalit ahte sis eai leat fásta bargit, 11 proseantta mitalit ahte sis leat gaskkal 6 ja 10 bargi, ja 22 proseantta mitalit ahte sis leat gaskkal 11 ja 20 bargi. Ii leat okta ge sámi dáidda- ja kulturásahus iskkadeamis gii mitalit ahte leat eanet go 20 bargi.

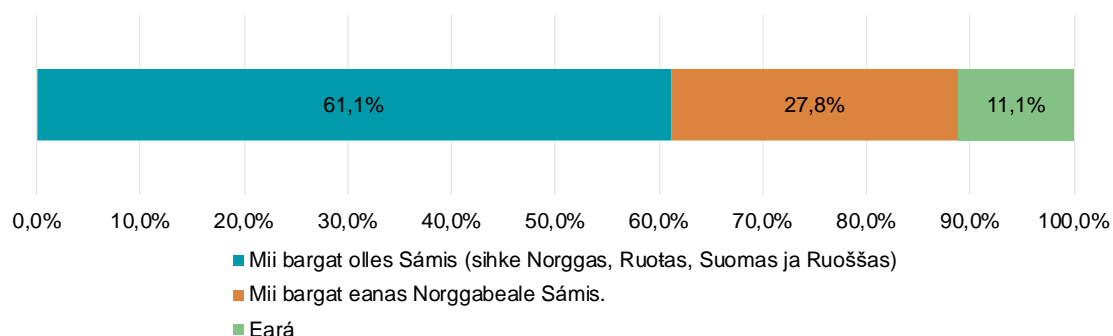
Ásahusaid gaskkas mat eai leat sámi ásahusat, de gávdnat baicca 10 proseantta geat mitalit ahte sis leat gaskkal 21 ja 50 bargi, guhtha proseantta mitalit sis leat gaskkal 51 ja 100 bargi, ja 5 proseantta mitalit ahte sis leat eanet go 100 bargi.

Sámi dáidda- ja kulturásahusat leat oppalaččat unnit organisašuvnnat go eará ásahusat. Muhto go geahččá oppalaččat, de leat eanas ásahusat geat leat vástidan gažadaniskosa, oalle unna ásahusat. Diet gal ii leat nu imaštahti, go leat mánga smávva ásahusat dáidda- ja kultursuorggis oppalaččat, ja maiddái dán iskosa populašuvnnas.

2.3 Eanas sámi dáidda- ja kulturásahusat barget Sámis. Davvisámegiella geavahuvvo eanas

Oažžut ipmárdusa movt sámi ásahusat doibmet ieš guđet guovlluin Sámis, de jearaimet barget go sii olles Sámis (beroškeahtá lea go Norggas, Ruotas, Suomas dahje Ruoššas) dahje barget go sii eanas Norgga bealde. Vástádusat bohtet ovdan Figuvra 2-4.

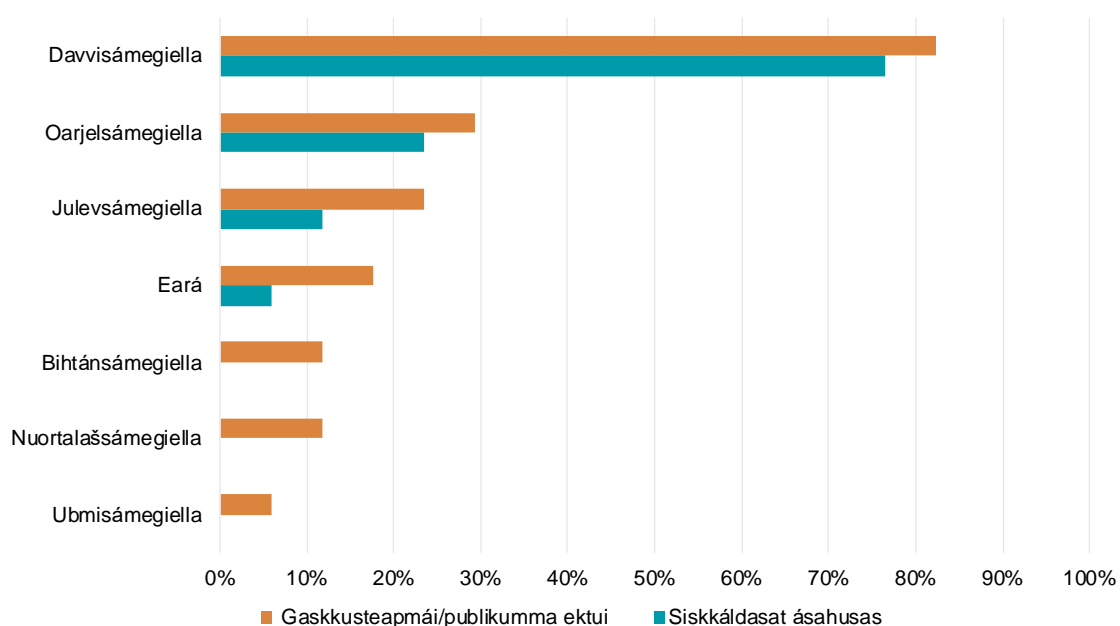
Figuvra 2-4 Mii heive buoremusat movt ásahus bargá Sámis/Sámiin? Sámi ásahusat. N = 18

Figuvra 2-4 čájehit ahte eanas, 61 proseantta, sámi ásahusain, mitalit ahte sii barget Sámis, beroškeahtá lea go Norggas, Ruotas, Suomas dahje Ruoššas. 28 proseantta mitalit ahte sii barget eanas Norgga bealde, 11 proseantta (2 ásahusa) mitalit barget «eará» guovllus. Vástideddjiin geat vástidit «eará», mitala okta ásahus ahte vuosttažettiin bargá bihtánsámi guovllus. Okta eará mitala ahte ásahus bargá eanet kultuvrrain go dáidagiin.

Mii leat jearran sámi ásahusain guđe sámegeiela sii geavahit barggus, siskkáldasat ásahusas ja gaskkusteamis. Bohtosiid oaidná Figuvra 2-5

Figuvra 2-5 Guđe sámi giela geavahehpet barggus/ásahusas siskkáldasat ja go gaskkustehpet publikummii. Sámi ásahusat. N = 17

Figuvra 2-5 čájeha ahte lea davvisámegeiella mii čielgasit geavahuvvo eanemusat sámi kulturásahusain, sihke gaskkustit ja siskkáldasat ásahusas. Oarjelsámegeiella ja julevsámegeiella geavahuvvo muhtin muddui, vuosttažettiin gaskkustangiellan. Muhto kárten čájeha ahte buot sámegeielat mat leat jerrojuvvon, geavahuvvojit gaskkusteamis (listu ii leat dievaslaš).

Vástideddjiid gaskkas geat mitalit «eará», gávdnat mii gielddasámegeiella (Ruošša bealde) ja anárašgiela (Suoma bealde). Leat maid muhtimat geat mitalit ahte ásahusa bargit eai máhte sámegeiella, ja ahte mánggas geavahit dárogiela.

2.4 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain: Viidodat ja sisdoallu

Okta ulbmiliin dáinna kártemiin, lea leamašan oažžut geahčastaga lea go ja man viidát ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, maidái eará sámi dáiddáriiguin dahje kulturaktevrraiguin. Čájehuvvo ahte veaháš eanet go bealli vástideddjiin, 53 proseantta, mitalit ahte sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, dahje sámi dáiddáriiguin mañemus jagi. Bohtosat oidnojit tabeallas 2.1.

Tabealla 2-1 Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) mañemus 12 mánu? Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat.

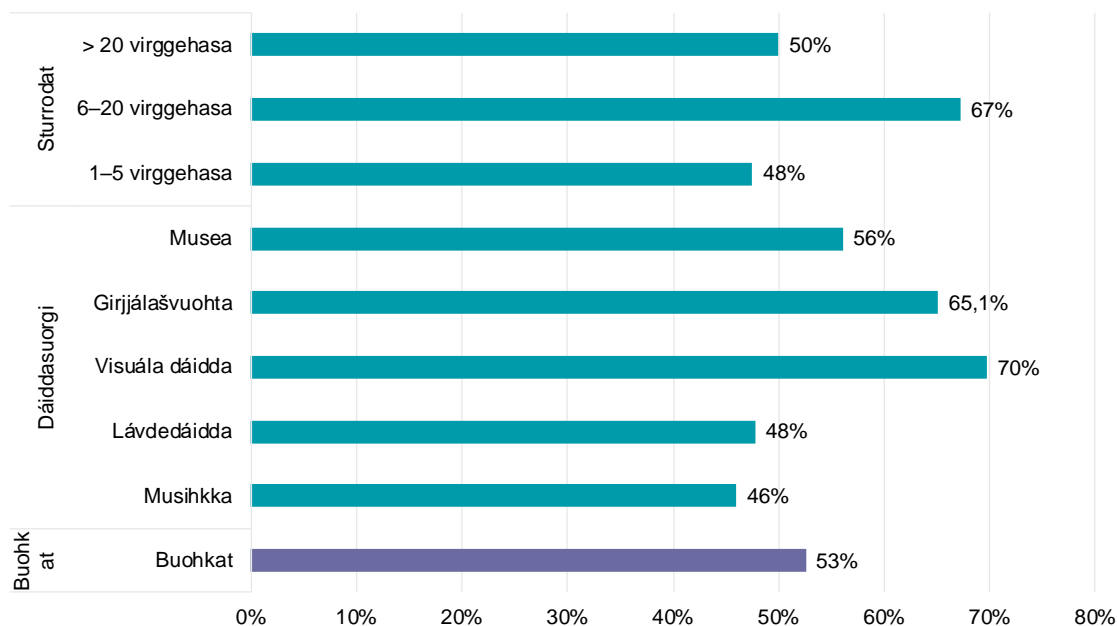
Vástadusmolssaeavttut	Proseanta	Vástadus lohku
Juo	52,5 %	135
Eat	39,7 %	102
Eat dieđe	2,7 %	7
Eará (čális)	5,1 %	13
Oktiibuot	100,0 %	257

Tabealla 2-1 čájeha ahte 40 proseantta vástideddjiin mitalit ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi. Moattis, golbma proseantta, dadjet ahte eai dieđe, ja fas vihtta proseantta almmuhit «eará». Muhtimat diein mitalit ahte sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain ovdal, dahje ahte sii leat gulahallamin sámi dáiddáriiguin dahje artisttaiguin go leat programmeremen dán jahkái.

Figuvra 2-6 čájeha muhtin dovdomearkkaid ásahusain geat mitalit ahte sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, dahje ovttain sámi dáiddáriin dahje kulturaktevrrain, mañemus jagi.

Figuvra 2-6 Dovdomearkkat vástideddjiin geat vástidit «juo» gažaldahkii «Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi

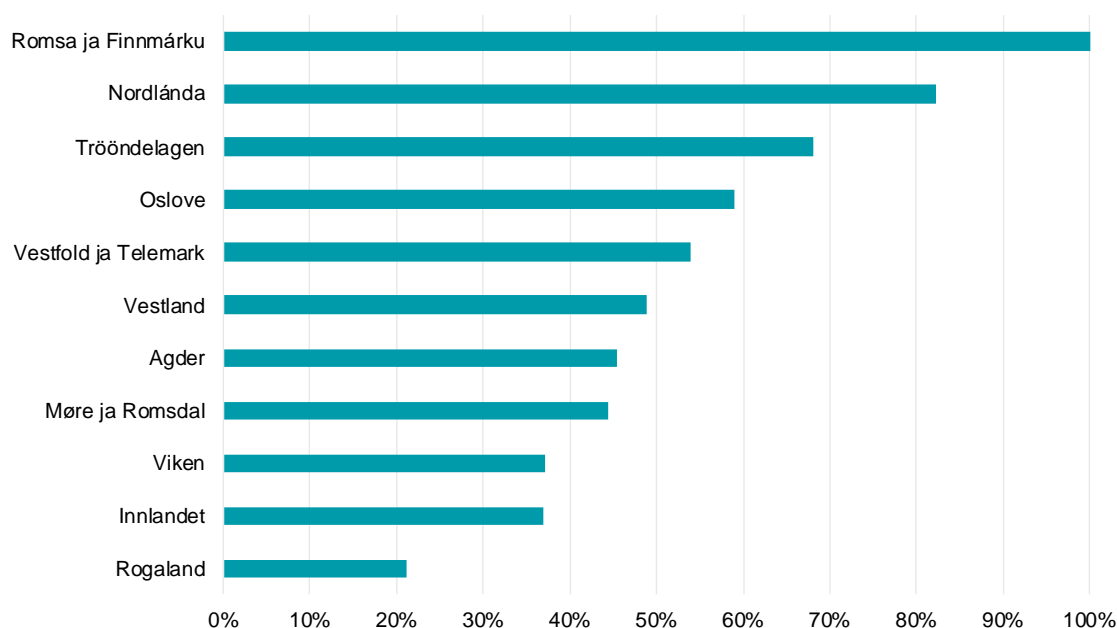
dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) dan maŋemus 12 mánu?». Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 276

Figuvra 2-6 čájeha ahte gaskasturrosaš ásahusat (6-20 bargi) leat dat mat mitalit eanemusat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain maŋemus jagi. Go guoská dáiddasuorgái, de lea visuála dáidda dat suorgi mainna bargo eanemusat go lea sáhka sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Maiddái stuora oassi girjjálašvuođaásahusain mitalit ahte barget sámis dáidagiin ja kultuvrrain, namalassii 65 proseantta.

Figuvra 2-7 čájeha ahte lea stuora variašuvdna man ollu bargo (ja ovttasbargu) sámi dáidagiin ja kultuvrrain lea, vuolgá das gos ásahus lea geográfalaččat.

Figuvra 2-7 Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain, fylkadásis juogaduvvon. Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 265

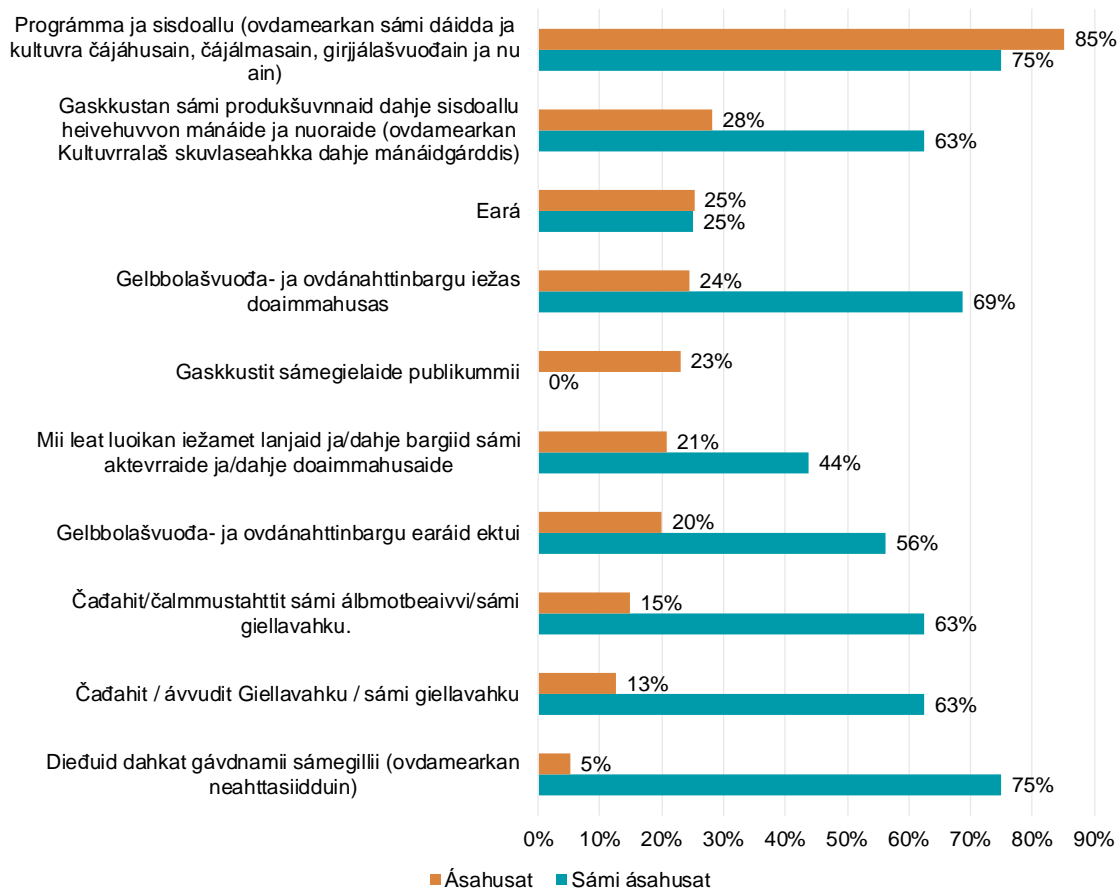
Figuvra 2-7 čájeha ahte buot ásahusat Romssas ja Finnmarkkus raporterejit ahte sii lea bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus 12 mánu. Maiddái ásahusaid gaskkas eará fylkkain Sámis, Nordlánddas ja Trøndelágas mitalit eanetoassi ásahusain ahte sii leat bargan sámis dáidagiin ja kultuvrrain, namalassii 82 ja 68 proseantta.

Ásahusaid gaskkas Osloves mitalit 59 proseantta ahte sii leat bargan sámis dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi. Ásahusain Vikenis, Innlandet (mii maid lea oassin Sámis) ja Rogalánddas leat unnimusat geat mitalit ahte sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi. Ásahusat Rogalánddas rivdet earáin, doppe raporterejit dušše 21 proseantta dán birra.

Gos geográfalaččat lea, mearkkaša de hui ollu man ollu dáidda- ja kulturásahusat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Sihke sámi ásahusat ja ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, leat ožžon gažaldagaid mainna lágiin sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, dahje sámi dáiddáriiguin ja kulturaktevrraiguin, mañemus jagi. Bohtosat oidnojit figuvrras 2.8

Figuvra 2-8 Mainna lágiin lehpēt dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu? Sámi ásahusat ja eará ásahusat. N = 150

Figuvra 2-8 čájeha ahte bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain, soaitá ii leat nu imaš, leat ieš guđet lágan ieš guđet ásahuseain. Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, vástidit vuosttažettiin ahte lea čadnon programmeremii ja sisdoallui, namalassii ahte sámi dáidda ja kultuvra lea fáddán čájáhuseide, čájálmasaide ja girjjálašvuhtii. Dušše unnit oassi ásahuseain vástidit ahte bargu mielddisbuktá gelbbolašvuodaovdáneami, gaskkusteami sámegeillii dahje luoikat lanjaid sámi ásahuseide.

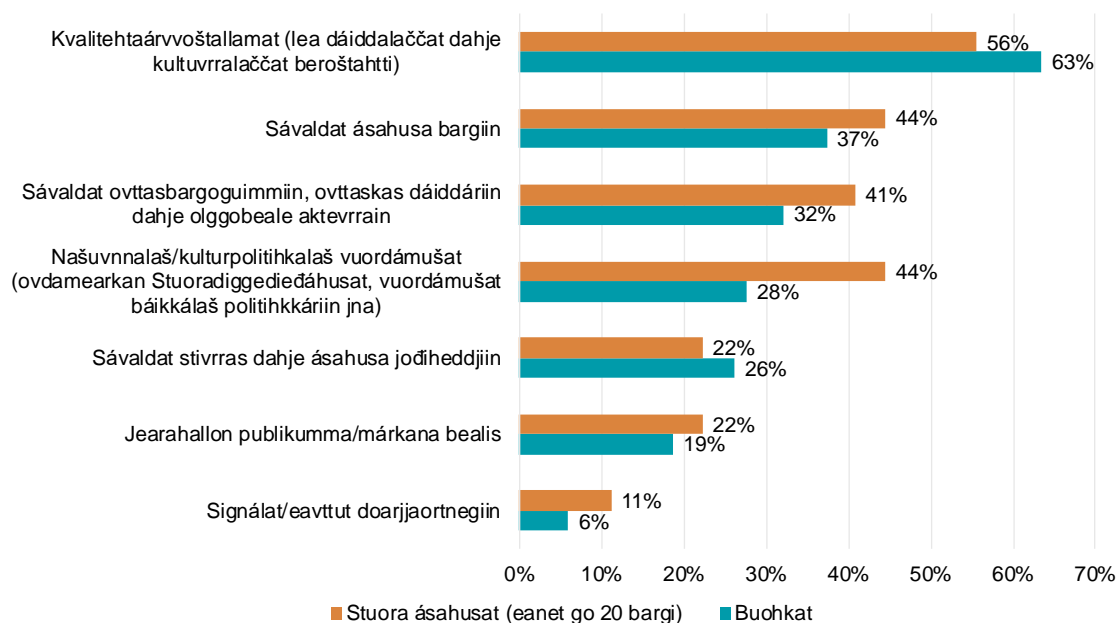
Figuvra 2-8 čájeha ahte sámi ásahusat barget govdadeappot sámi dáidagiin ja kultuvrrain go ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. Bargu fáttmasta gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinbarggu mii lea earáid ektui. Viidáset barget sii eanet fuomášuhttimiin ja oainnusin dahkat sámi našuvnnašbeaivvi ja Giellavahku. Stuora oassi sámi ásahuseain muitalit vel ahte sii barget bidjat dieđuid gávdnamii sámegeillii neahttasiidduin ja sullasaš báikkiin.

Go lea «eará», de muitaluvvojit máŋga doaimma, ovdamearkan konserverendoaimmat, jorgalanbarggut, lohkat Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta, filmbabuvttadeapmi ja lágádusdoaimma. Sámi ásahusat eai leat ožžon vástidanmolssaeavttu «gaskkustit sámegeleide publikummii», go dat lea mielde ovddit gažaldagain sidjiide.

2.4.1 Kvalitehtaárvoštallamat leat deháleamos vuodusteamat bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain

Lassin iskat man meari ja mainna lágiin kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, leat mii kártemis beroštan iskat mii lea sin áŋgiruššan bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin ja kulturaktevrraiguin. Bohtosat oidnojit Figuvra 2-9 , mii čájeha rivdet go stuora ásahusat (20 bargi dahje eanet) ásahusain oktiibuot mii guoská sin váldoákkastallamii bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Figuvra 2-9 Mii lea du/din árvoštallama/árvoštallamiid vuodul deháleamos ágga/ákkat ahte ásahus lea bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin manemus 12 mánu? (Merke gitta golbma ákka). Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat.

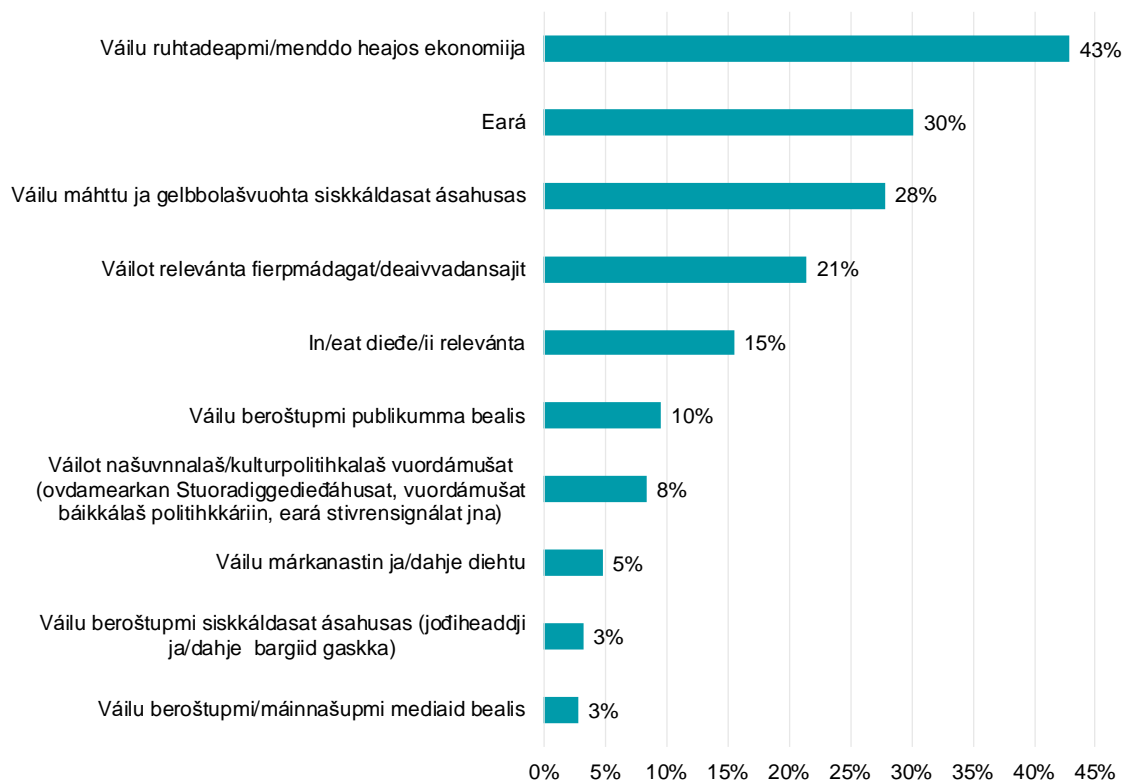
Figuvra 2-9 čájeha kvalitehta árvoštallamis, namalassii ahte sámi dáidda ja kultuvra árvoštallo dáiddalaččat dahje kultuvrralaččat gelddolažžan, leat maid eanas ásahusat mat deattuhit go galget vuoduštit manne sii barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Eai gávdno stuorát erohusat movt stuora ásahusat vuoduštit barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain go buohtastahtá eará ásahusaiguin, soaitá okta spiehkasteapmi: Stuora ásahusat orrot eanet vuodusteamen barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain politihkalaš stivrensignálaiguin, leažžá go sáhka ulbmiliin dahje viggamušain mat bohtet ovdan diedáhusain Stuoradiggái ja sullasaš, dahje vuordámušain báikkálaš politihkkáriin ja earáin eaktobiddjiin. Museat mat leat vástidan iskamii, mitalit ahte našuvnnalaš/kulturpolitihkalaš vuordámušat leat goasii seamma dehálaččat kvalitehtaárvoštallamiidda. Ásahusaide eará dáidda- ja kultursurggiin lea dušše unnit oassi (eanet/unnit 15 proseantta) geat deattuhit dien.

Go geahččá «eará», de vástideaddjit cuigot ovdamearkan ahte bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain lea dan dihte go Sápmi lea oassin sin doaibmaguovllus, ahte sis leat sámi materiála dahje sámi dinggat mat leat lunddolaš oassin čájehusain, ja ahte bargu ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra lea lunddolaš oassin demokrátalaš ja mánggadáfot servodagas.

2.4.2 Heajos ekonomiiija ja váilevaš gelbbolašvuohta leat stuorámus hehttehussan

Kártemis leat mii maid beroštan iskat maid ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvvoštallet hehttehussan bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Figuvra 2-10 čájeha ahte váilevaš ruhtadeapmi ja/dahje heajos ekonomiiija leat dat masa eanas vástideaddjit cuigot. Lagat analysa čájeha ahte leat ásahusat Romssas ja Finnmárkkus (70 proseantta), Nordlánddas (86 proseantta) ja Trøndelágas (73 proseantta) mat dávjimusat mitalit ahte ekonomiiija lea hehttehussan. Nuppe bealis gis leat Innlandet ja Rogalánda, geat unnit mitalit ahte ekonomiiija lea hehttehussan, namalassii 29 ja 50 proseantta.

Figuvra 2-10 Maid árvvoštalat don/árvvoštallabehtet dii leat stuorámus hehttehussan ahte du/din ásahus eanet sáhttá bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 252

Figuvra 2-10 čájeha ahte váilevaš máhttu ja gelbbolašvuohta lea sin oaivila mielde mearkkašahtti hehttehussan. Ásahusat Rogalánddas cuigot vel váilevaš máhttu ja gelbbolašvuođa čielgasit deháleabbon (75 proseanta) go ásahusat eará fylkkain cuigot.

Eará dehálaš hehttehus lea fierpmádat dahje relevánta deaivvadansajit. Go geahččá «eará», de gávdnat ieš guđet lágan čilgehusaid maid ásašusat árvvoštallet hehttehussan bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Daid sáhhtá oktii geassit ná:

1. *Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain vásihuvvo unnán relevántan.* Diet vuodustuvvo ahte doaimmat maiguin dáiddasuorggi ásašusat barget, eai leat ovddastuvvon sámi dáidagis ja kultuvrras. Nuppi bealis čilgejuvvo ahte sámi tematihkat ja perspektiivvat eai oro guoskevaččat ásašusaid guovddášdoaimmaide.
2. *Geografiija /geográfalaš gaska.* Dat guoská sihke ásašusaide mat leat guovlluin gos lea unnán/eai leat sámit, ja ahte ásašusat leat guhkkinn eret Sámis.
3. *Váilevaš máhttu.* Ásašusat muitalit ahte sis lea unnán máhttu geat sáhhtet leat áigequovdilis sámi aktevrrat, ja ahte sii eai dieđe gos galget jearrat vai ožžot eanet dieđuid relevánta aktevrraid birra.
4. *Váilevaš áigequovdilis aktevrrat.* *Váilevaš aktevrrat olámuttus/ohcamat sámi suorggis.* Muhtimat muitalit ahte leat nu moadde sámi dáiddarat/kulturaktevrrat sin suorggis, ja ollu doaimma sis geaid sii árvvoštallet leat áigequovdilát.

Mánja vástideaddji gal muitalit ahte sii eai soaitte gal oaidnit nu ollu konkrehta hehttehusaid bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Leat maid muhtimat geat muitalit ahte sis lea «veaháš» ovttasbargu juo. Hástalussan lea ahte leat ollu doaimmat mat leat vuoruhuvvon ovdalii, ja/dahje ahte bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain ii leat áibbas «rádárís».

2.4.3 Lagabuidda sin birra geat leat vástidan «ii».

Dovdomearkkat ásašusain geat muitalit ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi

Nu go namuhuvvon, de muitalit 40 proseantta ásašusain mat eat leai sámi ásašusat, ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi. Dieid gaskkas leat muhtimat geat muitalit ahte sii *ovddit jagiid* leat bargan dainna, dahje ahte sii *plánejit* dahkat dan boahte jagi. Sullasaš máhcahemiid leat maid sii geat muital «eará» buktán. Jearahallamat kártemis eai atte nu ollu dieđuid manne ásašusat eai bargga sámi kultuvrrain, go mii han leat vuoruhan hupmat ásašusaiguin geat čujuhit ahte sii aitto báliid leat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Muhto dieid gaskkas leat stuora erohusa, muhtimat sáhhtet čujuhit ollu bargguide, ja earát gis leat bargan hui unnán sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Vástádusain maid ieža čálle, de mii oažžut veaháš dieđu manne muhtin ásašusat eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus 12 mánu. Dat mii lea oktasaš dieidda lea ahte sámi dáidda ja kultuvra ii árvvoštallo relevánta dáiddasuorgin daidda doaimmade maiguin sii barget. Ovdamearkan dasa leat

opera ja dánsundáidda. Leat maid mánggas mat muitalit ahte sii leat museat dakkár suorggis mii ii riehta gula/heive sámi dáidagii ja kultuvrii, ovdamearkan fievomuseat ja etáhtamuseat.

Earát muitalit ahte ásahusa sadji lea geográfalaš guovllus mii juogo lea «guhkkín eret Sámis» ja/dahje guovllus gos leat unnán dahje eai oba leat ge sámit. Muhtimat muitalit ahte eai sii oainne ahte sámi dáidda ja kultuvra lea sin mandáhta siskkobealde, ja earát muitalit ahte lea heajos ekonomiija, ráddjejuvvon resurssat ja unnán diehtu relevánta aktevrraide mat leat sivvan ahte eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Leat maid muhtimat mat muitalit ahte sii leat posiitiiva bargat fáttáin, muhto de vurdojuvvo ahte sii ožžot ohcamiid dahje gažaldagaid sámi aktevrrain.

2.5 Gávdnosat jearahallamiin: Sámi dáidagis ja kultuvrras lea «momentum»

Kártema olis leat mii jearahallan áirasiid ieš guđet lágan kulturásahusain movt sii barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja maid sii deattuhit dien barggus. Mii leat beroštan oažžut ovdamearkkaid ja vásihusaid ieš guđet lágan ásahusain, maidái sámi ásahusain, ja ieš guđet dáiddasurggiin.

Go lea leamašan ulbmilin oažžut eanet dieđu movt ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, de leat mii vuoruhán rekrutteret informánttaid geat gažadaniskosis leat muitalan, ahte sii leat bargan dainna mañemus jagi. Lassin lea leamašan eaktun ahte vástideaddjit ieža, sihke sámi ásahusain ja ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, leat muitalan ahte sii leat mielas váldit oasi jearahallamis.

Informánttaid gaskkas ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, leat stuora erohusat man ollu ja man vuđolaččat sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Dien sáhhtá muhtin muddui čilget ásahusa sturrodaga ektui, makkár kapasitehta ja ruđalaš návccat leat. maid váikkuhit. Sáhtá maid čilget gos ásahus lea, man lahka lea sámi guovlluide váikkuha movt ásahus oaidná iežas ovddasvástádusa bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja man muddui dat vásihuvvo relevántan. Dáiddasuorgi dahje fáddá váikkuha maid ásahussii.

Sámi dáidda ja kultuvra lea dáiddalaččat gelddolaš

Muhtin ásahusaide lea bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain leamašan lunddoleabbo go earáide. Nu go oinniimet gažadaniskosis, de lea visuála dáidda dat suorgi mainna bargu eanemus sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Muhto museat (mat maid sáhhtet fáttmástit visuála dáidaga) ja dáiddasuorggit nu go musihkka ja lávdedáidda, eai leat ollu unnibut.

Mii leat jearahallan aktevrraid buot dieid dáiddasurggiin. Buohkat sáhhtet čujuhit konkrehta ovdamearkkaide movt bargat, ja mángga háve maid ovttasbargui sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Mii leat maid jearahallan aktevrraid girjjálašvuoda suorggis. Oktasaš sidjiide geaiguin mii leat hupman, lea ahte sii muitalit mearkkašan veara beroštumi sámi dáidagii ja kultuvrii, ja ahte sámi dáidda ja kultuvra árvvoštallo relevántan ja dáiddalaččat gelddolažžan, sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain.

Sámi aktevrrat leat eambo oidnosis go ovdal

Jearahallamat čájehit ahte kulturpolitihkalaš signálat mearkašit ahte ásahusat deattuhit sámi dáidaga ja kultuvrra. Mánngas čujuhit ahte sámi fáttáide biddjo eanet fuomášupmi relevánta policydokumeanttain ja strategiiain, ja ahte lea leamašan áigumuššan ieš guđet kulturpolitihkalaš oktavuodain. Muhto deháleabbo lea gal ahte sámi dáidda- ja kulturaktevrrat leat šaddan eanet oinnolažžan mañemus jagiid.

Politihkalaš dáhpáhusat, nu go Fovsen-ášši, lea dagahan eanet fuomášumi ja soaitá maid sáhkkevuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Mánnga informántta mitalit ahte beroštupmi ja jearahallan sámi dáidagii ja kultuvrii lea lassánan. Muhtin informánttat namuhit ahte lea šaddan álkit «vuovdit» sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasaččat go Norggas. Riikkaidgaskasaš geasuheapmi čilgejuvvo dainna lágiin ahte publikumma vásiha ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat mánnga dási mat deivet sin. Vuosttažettiin lea sámi dáidda ja kultuvra gelddolaš álgoálbmot oktavuodas, go lea lassánan diehtomielalašvuoha ja fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide. Eará riikkat leat ollen (ollu) guhkkelii go Norga go guoská fuomášupmái, bargui ja árvvusatnimii ieš guđet álgoálbmogiid dáidaga ja kultuvrra. Leat maid mánngas geat čujuhit ahte oalle sierralágan kulturhámiin lea geasuheapmi máilmmiviidosáččat. Lassin mitaluvvo ahte fuomášupmi birrasii, luonddusuodjalussii ja eananvuoigatvuodaide čadnojuvvo sámi dáidagii ja kultuvrii, ja váikkuha riikkaidviidosáš beroštupmái ja fuomášupmái. Leat maid muhtimat geat cuigot dasa ahte sámi dáidda olgoriikkas dahká álkibun kulturásahusaide eará riikkain tematiseret iežaset álgoálbmotgažaldagaid.

Eanet doaimmat ja diehtomielalašvuoha, earret eará Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raportta olis

Mánngga ásahusain mitalit ahte sis lea vásihus konkrehta projeavttain sámi tematihkaid ja ovttasbargguid ektui sámi dáiddáriiguin dahje kulturaktevrraiguin. Muhtimin lea vásihusa ovttasbargui gaskkal ásahusa ja sámi ovttaskas dáiddáriiguin, masa leat geavahuvvon stuora resurssat háhkat alces gelbbolašvuoda sámi kultuvrra ja sámpolitihkalaš áššiid birra, earát leat bargan ovttas sámi ásahusaiguin go lea sáhka programmeret ja gaskkustit. Earáin fas lea vásihus eanet ovttaskas ovttasbarguin sámi dáiddáriiguin dahje artistaiguin. Mánngas informánttain namuhit jearakeahtá Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raportta hui dehálažžan sámi dáidda kultuvrra bargguin. Raporta lea mielddisbuktán eanet diehtomielalašvuoda dárbei oainnusin dahkat sámi dáidaga ja kultuvrra, muhto maddái dagahan ahte informánttat leat fuobmán iežaset dárbbu máhttui ja gelbbolašvuhtii.

Positiiva ovdáneapmi, muhto dárbu eanet gelbbolašvuhtii ja kapasitehtii

Informánttat institušuvdnasuorggis mitalit oalle alla diehtomielalašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Sii namuhit ahte leat bargan sámi surggiin muhtin áiggi. Muhtimat cuigot ahte organisašuvnnat suorggis leat váikkuhan ahte

kulturásahusat leat bidjan deattu fáddái, ja dan mearkkašupmái mii lea gulahallamis ja ovttasbarggus. Seamma láhkái go gávdnosat gažadaniskosis, de informánttat suorggis dovddahit alla diehtomielalašvuođa - ja ahte sii servet – kulturpolitihkalaš signálaide ahte sámi dáidda ja kultuvra galgá vuoruhuvvot programmeremis ja gaskkusteamis.

Informánttat sámi kulturásahusain duođaštit ahte lea ollu beroštupmi sámi dáidagii ja kultuvrii. Mánngas cuigot ahte lea leamašan posiitiiva ovdáneapmi maŋemus jagiid go guoská sihke beroštupmái ja guottuide sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Seammás deattuhit mánngas dasa ahte lea ain stuora dárbu buoridit eanetloguálbmoga máhtu ja gelbbolašvuođa sámiid birra oppalaččat ja sámi dáidaga ja kultuvrra birra earenoamážit, ja maid ahte leat stuora erohusat gealbodásis ásahusaid gaskkas mat eai leat sámi ásahusat. Informánttat ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, lohket ieža ahte lea heajos gelbbolašvuohta sámi suorggis, maddái publikumma bealis.

Gažadaniskadeapmi čájeha ahte sámi ásahusat dábálaččat leat smávvat, dušše moadde dahje ii oktage fásta bargi. Jearahallamat čájehit ahte váilevaš kapasitehta ráddje mearkkašan veara ovttaskas ásahusa bargat ovdánahttimin ja programmeremin, ja vejolašvuodaide bargat ovttas eará ásahusaiguin. Diesa mii máhccat maŋgil raporttas.

Lassin leat mánngas geat cuigot ahte sámi ásahusain leat muhtin earenoamáš hástalusat, dahje dárbbut, earenoamážit go guoská gaskkusteapmái. Dat lea ahte dájvja leat čadnon golut go galgá jorgalit materiála sámegeielas dárogillii, ja soaitá maid engelasgillii, dahje vejolaččat dárogielas sámegillii. Muhtin sámegeielaide, ovdamearkan oarjelsámegillii, lea earenoamáš hástalus go leat nu moattis geat máhttet dan giela, ja ahte lea váttis gávdnat jorgaleddjiid.

3 Ovttasbargu sámi dáidda ja kultuvrra ektui

Dán kapihttalis mii čielggadit makkár vásihusat ieš guđet kulturásahusain leat ovttasbargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Mii iskat man birra sii barget ovttas, ja maid ieš guđet aktevrrat oaivvildit ahte ovttasbargu buktá. Mii čielggadit maid mat leat jođihanfámus ja hehttehusat ovttasbargui, ieš guđet ásahusaid bealis.

3.1 Bargu ja ovttasbargu leat sorjjavaččat

Ulbmilin divvut sierra gažaldagaid barggu ja ovttasbarggu ektui, lea leamašan iskat ahte kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain *beroškeahttá* go sii ovttasbarget sámi kulturásahusain dahje eará kulturásahusain.

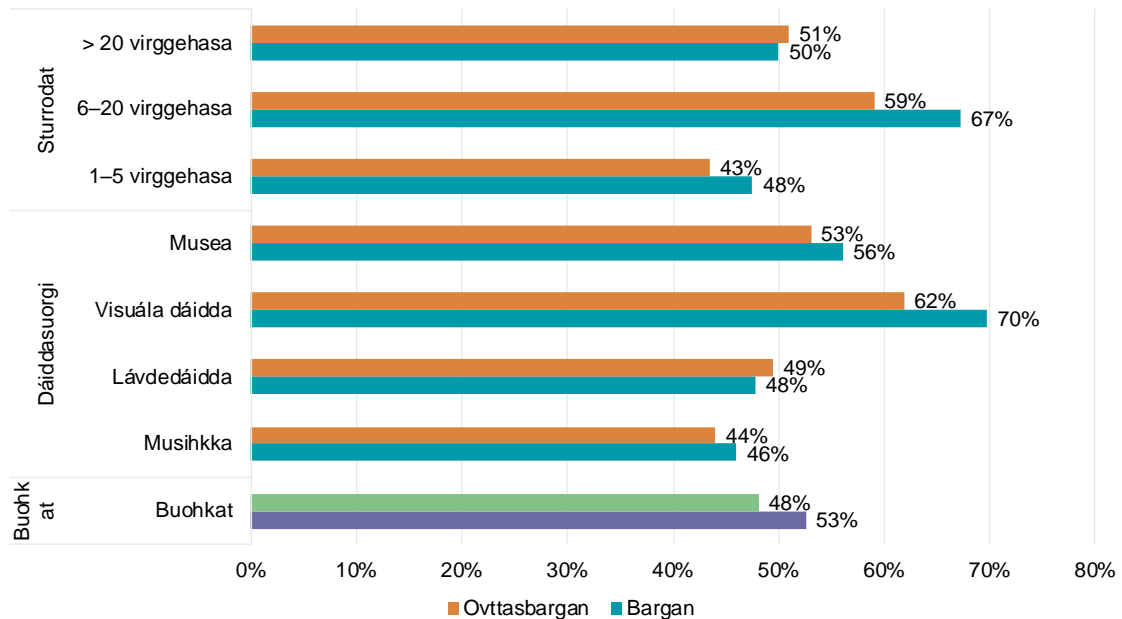
Gažadaniskkadeamis ja jearahallamiin leat mii jearran sihke sámi ásahusain ja ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, sin vásihusaid bargat ovttas sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, ja makkár mearkkašupmi diekkár ovttasbarggus lea leamašan. Oppalaččat čájehit min gávdnosat ahte bargu ja ovttasbargu lea hui sorjjavaččat.

Nu go oinniime kapihttalis 2, de mitalit badjel bealli (53 proseantta) kulturásahusain mat eai leat sámi ásahusat, ahte sii leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrras maŋemus 12 mánu.

Gažadaniskkadeamis mitalit goasii bealli seamma ásahusain (48 proseantta) ahte sii leat *ovttasbargan* ovttas sámi dáidda- dahje kulturásahusain dahje ovttas sámi dáiddáriin dahje kulturaktevrrain. Oktiibuot 143 ásahusa, namalassii 56 proseantta, mitalit ahte sii leat «bargan» dahje «ovttasbargan» fáttáiguin dahje aktevrraiguin sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Fígvra 3-1 leat mii buohtastahtán dien guovtti gažaldaga bohtosiid.

Figuvra 3-1 Lehpēt go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/ kulturaktevrraiguin) maŋemus 12 mánu? / Lehpēt go dii bargan sámi dáidda- dahje kulturásahusain dahje sámi

dáiddáriiguin/ kulturaktevrraiguin) mañemus 12 mánu? Ásahusat mat ea

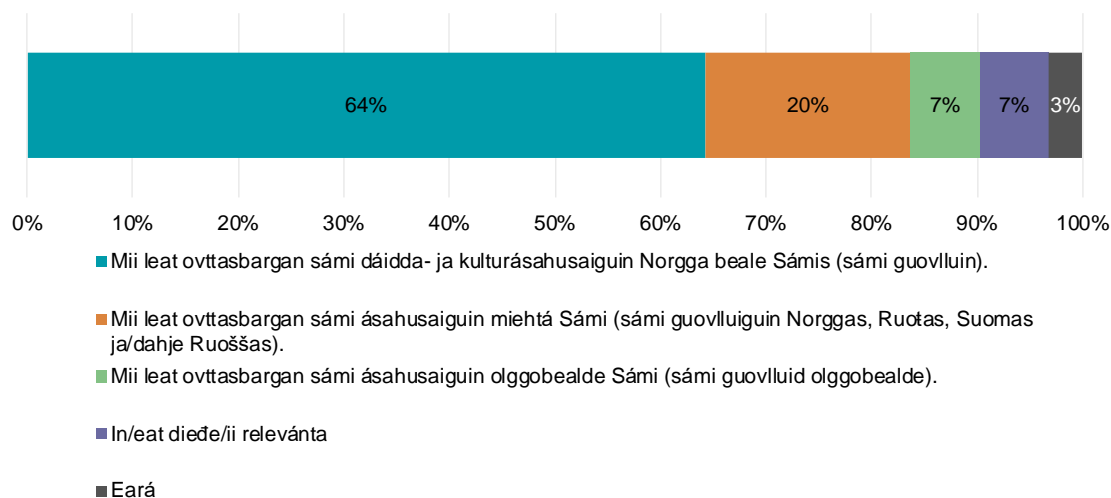
Figuvra 3-1 čájeha ahte ásahusat mat mitalit bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, leat maiddáii sii geat leat *ovttasbargan* sámi ásahusaiguin dahje aktevrraiguin. Lea eahpečielggas leat go buohkat geat leat vástidan gažadan iskkadeami, leat bidjan seamma ipmárdusa movt definerejit «ovttasbarggu». Ovttasbargu gaskkal dáidda- ja kulturásahusaid namuhuvvo muhtin oktavuodain nu go oktasaš buvttademiin, mat fátmastit lagat ovttasbarggu go dušše čájálmasa maid leat oastán, dávjá namuhuvvon nu go programmerejuvvon. Dán oktavuodas ii dárbbas leat ovttasbargu dahje oktasaš buvttadeapmi dáiddáriin sámi dáidaga dahje kultuvrra *birra*.

Guhtta ásahusain vástidit ahte sii leat «ovttasbargan», muhto eai leat «bargan dainna», 18 ásahusa 135 ásahusain leat merken ahte «juo» go lea sáhka «bargan», ja «eat» go lea sáhka «ovttasbargan». Dat sáhttet leat čájálmasat main lea sámi tematihkka, muhto eai dárbbas sámi aktevrrat leat leamašan fárus gaskkusteamis, ovdamearkan čájáhus nu go čájehan filmma mas lea sámi tematihkka. Maiddáii dás sáhttet leat ieš guđet lágan dulkomat movt definerejit «ovttasbarggu».

Bargu ja ovttasbargu lea eanemus viidánan gaskkal gaskasturrosaš ásahusaid, ja visuála dáiddasuorggis. Leat maid diet ásahusat mat veaháš eanet mitalit ahte leat bargan dan sadjái go ovttasbargan sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, muhto proseanttaid ektui erohusat leat smávvat (sullii 8 proseantačuoggá). Fylkkaid mielde juogus go guoská *ovttasbargui*, lea eanet unnit seamma go *bargui*, buohtastahte Figuvra 2-7.

Nu go mii leat oaidnán kapihttalas 2, de mitalit eanetlohku sámi ásahusain ahte sii barget ovttas sámi ásahusaiguin miehtá Sámi, mearkkaša sámi ásahusaiguin sihke Norggas, Ruoŋas, Suomas ja Ruoššas. Kártemis leat mii iskan movt ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget Sámi ektui nu go geográfalaš ja kultuvrraš guovlu mii fátmasta njeallje sierra riikka. Dan dihte mii leat jearran movt sii ovttasbarget sámi ásahusaiguin dahje aktevrraiguin Sámis. Vástádušat oidnojit Figuvra 3-2.

Figuvra 3-2 Guhte čuoččuhusain vuolábealde heive buoremusat din ovttasbargui sámi dáidda- ja kulturásahusain/kulturásahusaiguin dan maŋemus 12 mánu? Ásahusat mat leat sámi ásahusat. N = 122

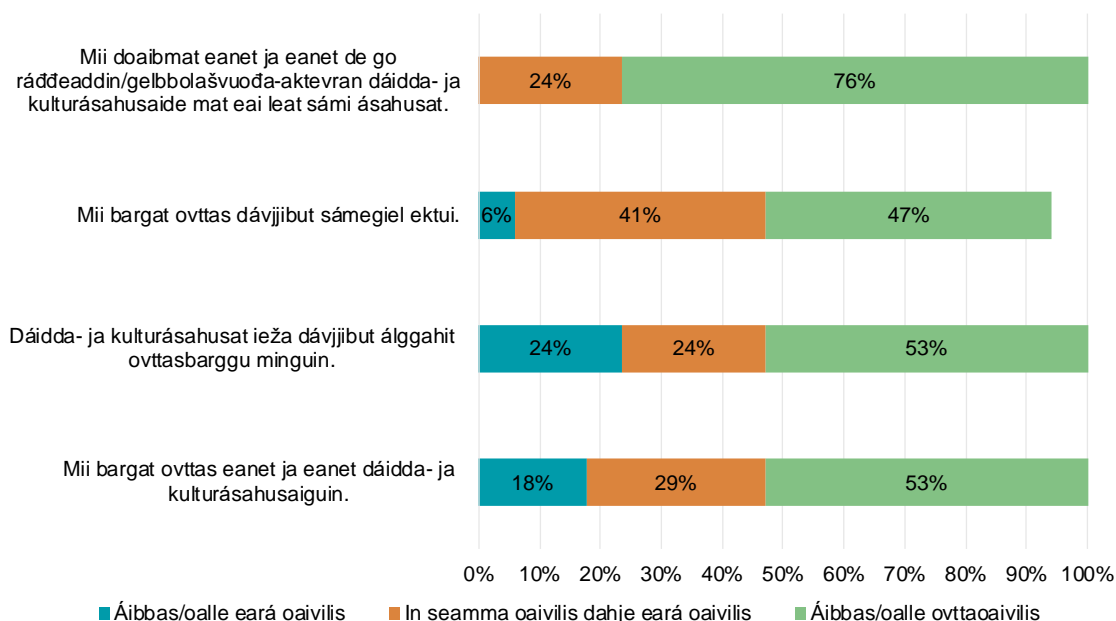
Figuvra 3-2 čájeha ahte eanetlohku, bures 60 proseantta, ásahusain mat leat ovttasbargan sámi dáidda- ja kulturásahusain, mitalit ahte diet guoská sámi ásahusaide Norgga beale Sámis. Goasii okta viđas mitalit ovttasbargan sámi ásahusain miehtá Sámi. Go geahččá «eará», de mitalit konkrehta ovttasbargoprojeavttaid ovdamearkan sámi aktevrraiguin go guoská čájehusaide, konsearttaide ja lotnolas bagadallandoibmii.

Mii leat maid iskan lea go mihkke ge minstariid vástádusain, beroškeahhtá makkár fylkkas ásahusain lea sin geográfalaš doaibmaviidodat. Bohtosat čájehit ahte eanas fylkkain lea dábbáleamos ovttasbargat sámi ásahusain Norgga bealde. Nie eai leat čielga minstarat mat čujuhit ahte ásahusain fylkkain Sámis leat eanet rásiidrasttildeaddji barggut go ásahusain eará fylkkain.

3.2 Sámi ásahusat doibmet eanet ja eanet ráđđeaddin

Kapihttal 2 čájehii ahte sámi kulturásahusat mitalit ahte sii oalle ollu barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain dainna lágiin ahte sii barget gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinbargguin eará ásahusaid ektui. Gažadaniskosis leat mii bivdán sámi kulturásahusaid geahččat muhtin čuoččuhusaid movt sámi ásahusat ovttasbarget ásahusaiguin Norggas, ja makkár rolla sis lea ovttasbarggus. Vástádusat oidnojit Figuvra 3-3.

Figuvra 3-3 Man muddui leat don ovtta oaivilis daiguin čuoččhusaiguin movt din ášahus ovttasbargá ášahusaiguin Norggas? Sámi ášahusat. N = 17

Note: Muhtimat vástidedje *in dieđe* gažaldahkii sámegeiela birra, ja dan dihte eai leat molssaeavttut 100 proseantta.

Figuvra 3-3 čájeha ahte eanetlohku sámi ášahusain mat leat vástidan iskamii, bures golbma njealjádas oassi, dadjet áibbas oalle ovtta oaivilii ahte sii eanet ja eanet doibmet ráđđeaddin dahje gelbbolašvuodaaktevran ášahusaide.

Badjel bealli dadjet sii leat áibbas dahje oalle ovtta oaivilis ahte sii eanet ja eanet ovttasbarget ášahusaiguin, ja ahte diet ášahusat dávjibut álggahit ovttasbarggu sámi kulturásahusaiguin.

Seammás leat unnit ovttaskas vástideaddjit geat lohket eai leat áibbas dahje oalle eará oaivilis dieidda čuoččhusaide. Unnibut mitalit ahte sii dál ovttasbarget eanet sámegeiela ektui go ovdal, muhto vel dás nai 47 proseantta mitalit ahte sii leat áibbas dahje oalle eará oaivilis ahte nie bargo.

3.3 Hehttehusat ovttasbargui

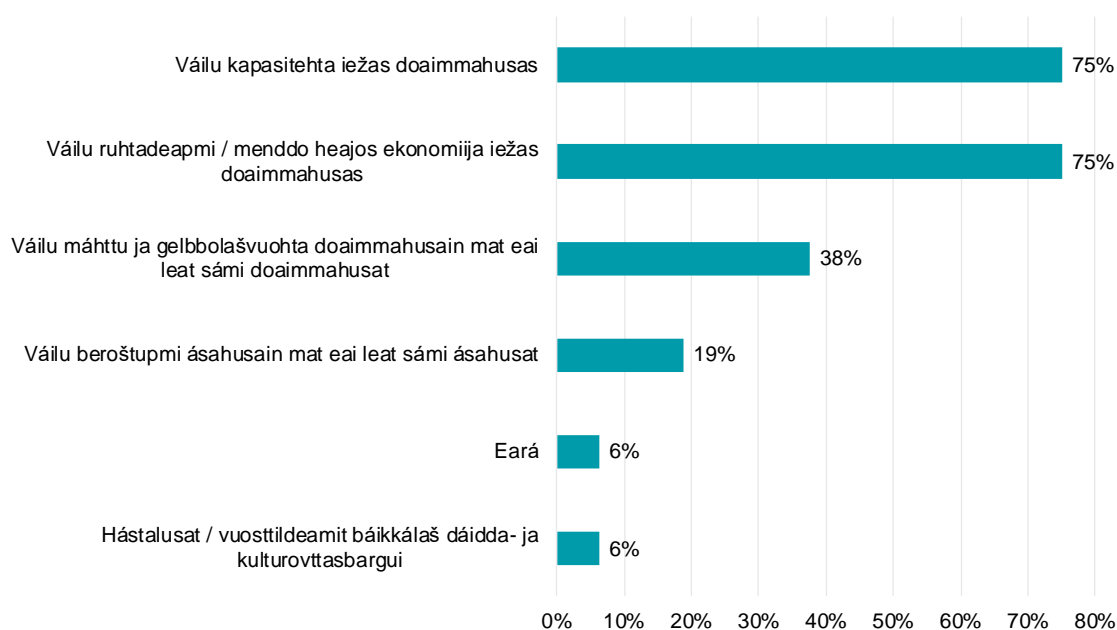
Gávdnosat gažadaniskkadeamis ja jearahallamiin čájehit nu go namuhuvvon ahte lea beroštupmi ja eallju bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain ášahusaide gaska mat eai leat sámi ášahusat. Seammás mitalit badjel bealli sámi ášahusain ahte sii eanet ja eanet ovttasbarget ášahusaiguin mat eai leat sámi ášahusat.

Gávdnosat čujuhit gal ahte lea vejolaš eanet bargat ja ovttasbarget sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Muhto de lea dárbu eanet máhttui dan birra mat leat hehttehusan ovttasbargui maid dat ieš guđet ášahusat oidnet ášši iežaset bealis.

3.3.1 Sámi kulturásahusat: Kapasitehta ja ruhtadeapmi

Gažadaniskkadeamis mii jearaimet sámi ášahusain makkár hehttehussat vuosttažettiin ráddjejit sin ovttasbarggu ášahusain Norggas. Vástádusaid oaidná Figuvra 3-4.

Figuvra 3-4 Maid árvvoštalat don/árvvoštallabehtet dii stuorámus hehttehussan mii ráddje ovttasbarggu ášahusaiguin Norggas? (Merke eanemusat golbma) Sámi ášahusat. N = 16

Figuvra 3-4 čájeha ahte sámi ášahusat čujuhit váilevaš kapasitehta ja váilevaš ruhtadeapmi/heajos ekonomiija stuorámus hehttehussan ovttasbargui ášahusaiguin Norggas.

Nu go mii leat oaidnán, de leat eanas sámi ášahusat smávvát. Dain leat moadde bargi. Ja okta viđas muitala muitalit ahte sis eai oba leat ge fásta bargit. Diet sáhtá čilget manne leat nu unnán resurssat ovttasbargui. Lea maid veara mearkkašit ahte muhtimat cuigot ahte lea hehttehussan váilevaš máhttu ja gelbbolašvuohta eará ášahusaid gaskkas, diet lea gávnnus mii lea oassi das maid oassi ášahusain ieža muitalit hehttehussan *bargat* sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

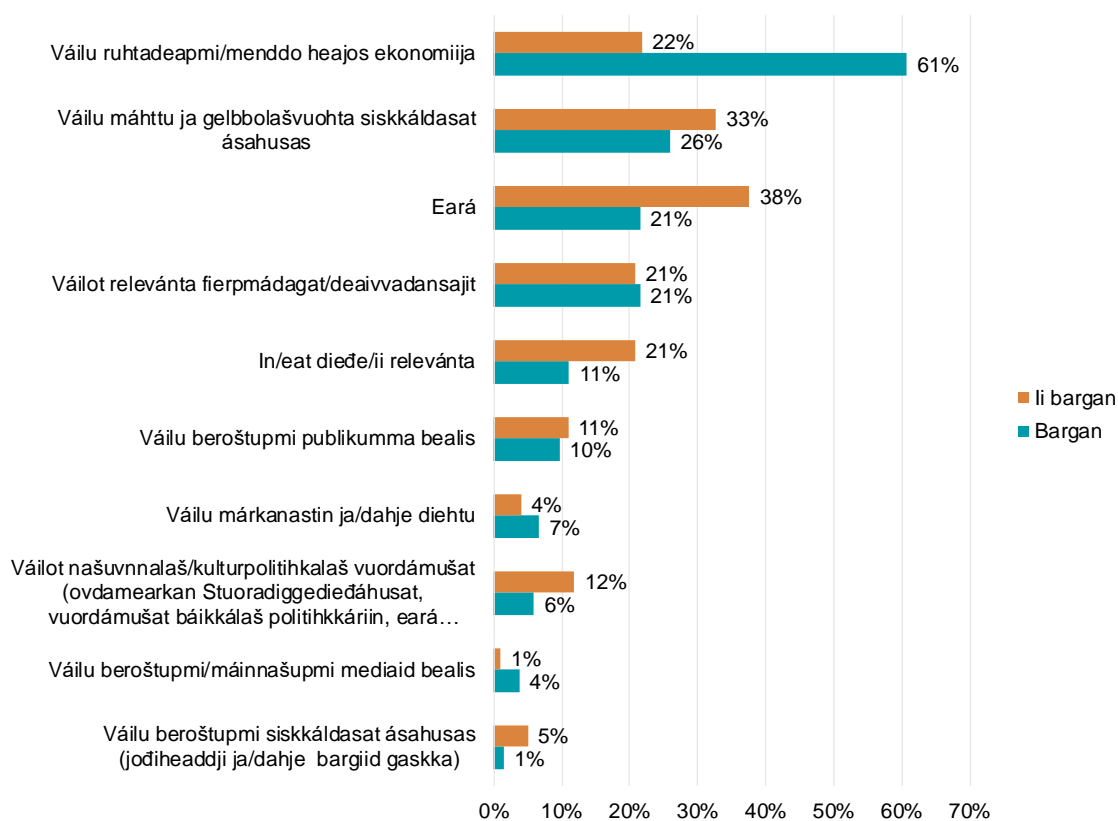
3.3.2 Ášahusat mat eai leat sámi ášahusat: Ruhtadeapmi ja váilevaš gelbbolašvuohta iežas ášahusas

Kapihttal 2:is oinniimet maid ášahusat mat eai leat sámi ášahusat árvvoštallet hehttehussan *bargat* sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Dákko dajaimet mii ahte lea váilevaš ruhtadeapmi/heajos ekonomiija, váilevaš máhttu ja gelbbolašvuohta sikkáldasat iežas ášahusas ja váilevaš relevánta fierpmádat ja

deaivvadanbáikkít. Eará dilít mat mearkašit, leat váilevaččat vásihuvvon relevánsa geográfalaš gaskkat ja unnán dovdet relevánta sámi aktevrraid.

Mii leat iskan leat go erohusat vásihuvvon hehttehusain *bargat* sámi dáidagiin ja kultuvrrain ášahusaid gaskka mat *leat ovttasbargan* sámi dáidda- ja kulturášahusain dahje -aktevrrain maŋemus jagi, ja buohtastahttán singuin mat eai leat dahkan dan. Figuvra 3-5 čájeha movt sii leat vásihan hehttehusaid bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain juohkásit vástideddjiid gaskka geat leat, ja geain ii leat vásihus ovttasbarguin.

Figuvra 3-5 Maid árvvoštalat don/árvvoštallabehtet dii stuorámuš hehttehusan ahte din ášahus eanet sáhttá bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain? / Lehpet go dii ovttasbargan sámi dáidda- dahje kulturášahusain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12

Figuvra 3-5 čájeha gelddolaš erohusa das mat leat hehttehusat ášahusaid bargguide sámi dáidagiin ja kultuvrrain: Ášahusat mat ovttasbarget sámi dáiddáriiguin dahje kulturaktevrraiguin, árvvoštallet ollu eambo váilevaš ruhtadeami dahje heajos ekonomiiija hehttehusan diekkár ovttasbargui go sii geain ii leat vásihus diekkár ovttasbargui. Go besse ieža čállit vástádusa, de oidno ahte ii leat dušše ášahusa iežas ekonomiiija, muhto lihka ollu váilevaš ruhtadeapmi ja/dahje heajos ekonomiiija sin sámi ovttasbargoguimmiid gaskka.

Lagat analysat čájeha ahte ášahusaid sturrodagas ii leat nu ollu dadjat sin árvvoštallamiidda. Stuora ášahusat geat barget ovttas sámi kulturaktevrraiguin, cuigot hehttehusan leat veaháš eanet váilevaš máhttu ja gelbbolašvuotta. Smávva ášahusat cuigot ruhtadeapmi lea hehttehusan.

3.4 Gávdnosat jearahallamiin: Dáhttu, muhto (menddo) unnán kapasitehta?

Gávdnosat gažadaniskosis čájehit oalle čielgasit ahte ekonomii ja lea dehálaš hehttehus, sihke sámi ášahusaide ja eará ášahusaide. Váilevaš kapasitehta sámi ášahusain lea dehálaš oassi das, ja goappašat sorttat ášahusat raporterejit dan birra.

Jearahallamiin leat mii beroštan diehtit eanet mat leat hehttehusan ovttasbargui, ja movt vejolaččat sáhttá unnidit daid. Lassin leat mii beroštan diehtit ovttasbarggu birra mii doaibmá bures, ja mat leat dehálaš oahppančuoggát.

Váldodovdu ášahusaide jearahallamiin mat eai leat sámi ášahusat, lea ahte eai soaitte leat nu ollu konkreta *hehttehusat* barggu ja ovttasbarggu ektui. Mán ga ášahusain leat mán ga ovttasbargamat maidda čujuhit, ja lea boahhteáiggi sávaldat eanet ovttasbargui sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Muhto dovddahit maid ahte sis váilu máhttu ja diehtu movt sii sáhttet vuolgahit diekkár ovttasbarggu.

Váilevaš máhttu ja gelbbolašvuohta

Jearahallamat dahket oainnusin ahte ášahusain mat eai leat sámi ášahusat, váilu máhttu ja gelbbolašvuođat sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Lassin leat mán ggas geat dovddahit ahte sii dárbbášit eanet dieđuid makkár sámi ášahusat dahje aktevrrat sáhttet leat áigequovdilis ovttasbargoguimmit, ja ahte sii eai dieđe gos galget oazžut diekkár dieđuid. Dan dihte leat mán ggas geat váillahit «resursabánkku», «diehtobánkku», dahje sullasaččaid, gos sáhttet oaidnit geat leat sámi kulturaktevrrat ja dáiddarat, áinnas oktavuodadieđuin. Muhtin vástideddjiin lea buorre vásihus ovttasbargat ovttaskas aktevrraiguin ja mitalit ahte sii áinnas váldet oktavuodá singuin fas ovttasbargui, dahje gullat eará aktevrraid birra.

Hehttehusat rasttildit dáiddasuorggi

Jearahallamat čájehit ahte hehttehusat rievddadit rastá dáiddasurggiid. Muhtin surggiin, ovdamearkan girjjálašvuođas, lea giella diehttelas hehttehusan. Eanas ášahusain mat eai leat sámi ášahusat, eai leat bargit geat máhttet sámegeiela, ja de diehttelas lea váttis árvvoštallat sámegeielat girjjálašvuođa ja sullasaččaid. Muhto maiddái museat ja eará kulturášahusat mitalit ahte giella lea hástalus, go sis eai leat bargit geat máhttet sámegeiela ja fertejit geavahit resurssaid jorgalit materiála. Sáhttá leat sihke áddjás ja divrras bargu. Nu go namuhuvvon, de leat mán ga sámegeiela áitojuvvon jávkat go leat nu moattis geat máhttet daid, ja dan dihte lea váttis gávdnat olbmuid geat sáhttet váikkuhit sámegeielat materiála gaskkustit ja jorgalit.

Váilevaš resurssat sámi ásašusain

Mánŋa informántta, sihke sámi ásašusain ja eará ásašusain, muitalit resursaváilevašvuoda ja kapasitehta birra (sihke ekonomii ja bargit) sámi ásašusain lea hástalus go lea sáhka ovttasbargui. Sámi ásašusat ja aktevrat muitaluvojit leat čađat váilevaččat ruhtaduvvon ja leat unnán dahje eai oba leat ge resurssat ovttasbargui. Boađus lea ahte ovttasbargu šaddá dušše nuppi bealis dahje ii šatta ovttasbargu obanassii ge. Mánŋa informántta ásašusain mat eai leat sámi ásašusat, namuhit ahte gávdnojit, dahje sii ieža dovdet sámi dáidda- ja kulturaktevrraid, ja ahte šaddá stuora noađđi sidjiide geaid árvvoštallet áigequovdilis ovttasbarguobmin.

Goasii buot informánttat sámi kulturásašusain cuigot ekonomiiin leat dehálaš hehttehusan ovttasbargui. Sii vuoduštit dainna lágiin ahte váilot ruđat ovttasbargoprojeavttaide, mátkkoštemiide ja jorgalemiide. Mánŋa informántta čujuhit ahte sámi kulturásašusain ja -doaimmain lea oalle oanehis historjá go buohtastahtta earáiguin. Lassin leat sámi ásašusain unnit bargit ja unnit várri, sis leat dábálaččat geahnoheabbo infrastruktuva ja de leat maid heajut eavttut álggahit ovttasbargoprojeavttaid go dan maid eará doaimmain lea. Diet muitaluvo hástaleaddjin oažžut dássásaš ovttasbarggu gaskkal sámi ásašusaid ja eará ásašusaid.

Dárbu rabas gulahallamii ieš guđet aktevrraid gaskka

Jearahallamiin ásašusaid áirasiin mat eai leat sámi ásašusat, muitalit muhtimat ahte sii «ballet mulččihit», ja ahte sii sávvet eanet máhtu ja rabas ságastallama geat sáhttet dahje berrejit gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra, ja mainna lágiin. Dás leat mánŋgas geat jearahallet bagadallama ja ráđiid (earret eará) sámi aktevrain. Eará informánttat leat váldán vuodu juste dies ja go leat ovttasbargan sámi ásašusaiguin dahje aktevrainiguin deattuhan gulahallama, mielváikkuheami ja dássásaš ovttasbarggu ovdánahttit buvttademiid dahje čájáhusaid. Diet čilgejuvo leat áddjás ja resursagáibideaddjin, muhto maidái ávkkálaš ja dehálaš. Leat vuosttažettiin stuorát ásašusat mat čilgejit diekkár ovttasbargo ovdamearkkaid.

Informánttat sámi kulturásašusain cuigot sihke jođihanfámuide ja hehttehusaide ovttasbargui. Sii duodaštit dan dovddu ahte sámi dáidda ja kultuvra lea bivnnut, ja vásihit ahte lea beroštupmi ja jearaldagat kulturásašusain ja -aktevrain mat eai leat sámi. Mánŋgas muitalit ahte sii ožžot gažaldagaid ásašusain geain lea dárbu ráđiide ja bagadallamii movt sii sáhttet dahje berrejit bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Sámi ásašusat árvvoštallet dien posiitiivan, muhto orru sin mielas váttis nákcet sáhttet dahkat dan sin dála rámmaid siskkobealde.

Seamma informánttat muitalit ahte eanetlogu guottut sámiid ektui ja sámi dáidagii ja kultuvrii lea šaddan buoret maŋemus jagiid. Seammás cuigot mánŋgas ahte máhttováilevašvuoda ja muhtin háve stereotypalaš guottut sáhttet hástalit ovttasbarggu. Boahtá ovdamearkan oidnosii go sámi daidda ja kultuvra dahkko oaidnemeahtumin dahje bukto ovdan ovttagardánin dahje eksotifiserejuvvon vuogi mielde. Earát cuigot ahte aktevrraid gaskkas orru ballu guoskkahit jus šaddet aktiivvalaččat oaivvildit dáruiduhttima birra dahje oaivvildit juoidá daid negatiiva bohtosiid oalle lagas dáruiduhttinhistorjjás.

Mánŋa informántta ásašusain mat eai leat sámi ásašusat, dovddahit ahte sámi aktevrat galget eaiggádit ja gaskkustit iežaset dáidaga ja kultuvrra, muhto

muitalit ahte sii áinnas luiket lanjaid dahje eará resurssaid dan várás. Eará informánttat eai soaitte ovttá oaivilis dasa, ja oaivvildit ahte sii ieža fertejit álggahit gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra dainna lágiin ahte ii čuoza ovttasbargui sámi aktevrraiguin dahje sámi aktevrraid vejolašvuođa eaiggádit ja gaskkustit iežaset historjjá.

4 Máhttu ja gelbbolašvuolta

Okta ulbmiliin dáinna kártemiin lea leamašan diehtit mii lea sámi dáidaga ja kultuvrra máhtu dovdomearka ja gelbbolašvuolta Norgga kulturásahusain.

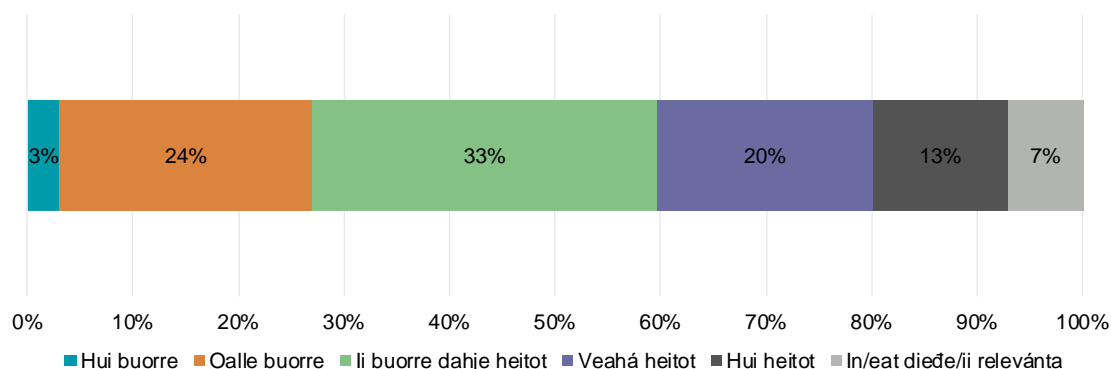
Ovddit kapihttaliin leat mii čájeha ahte ásahusat mat leat oassálastán kártemis, maddái sámi, čujuhit ahte lea dárbbášlaš buoridit gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Ja ahte sámi kulturásahusat eanet go ovdal doibmet ráddjeaddin kulturásahusaide mat eai leat sámi ásahusat.

Dán kapihttalis mii geahččat lagabuidda movt diet ásahusat árvvoštallet iežaset gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, movt sii barget hukset gelbbolašvuolta siskkáldasat iežaset organisašuvnnas, ja vel makkár doaimmaid sii árvvoštallet eanemus relevántan nannet diekkár gelbbolašvuolta.

4.1 Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvvoštallet iežaset gelbbolašvuolta ráddjejuvvon sámi dáidaga ja kultuvrra ektui

Dehálaš vuolggasadji dán kártemii lea dárbu eanet gelbbolašvuhtii Norgga kultursuorggis sámi dáidagii ja kultuvrii. Figuvra 4-1 čájeha movt kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvvoštallet iežaset gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra ektui.

Figuvra 4-1 Movt árvvoštallet don/árvvoštallabehtet dii ásahusaid gelbbolašvuolta mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii? Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 254

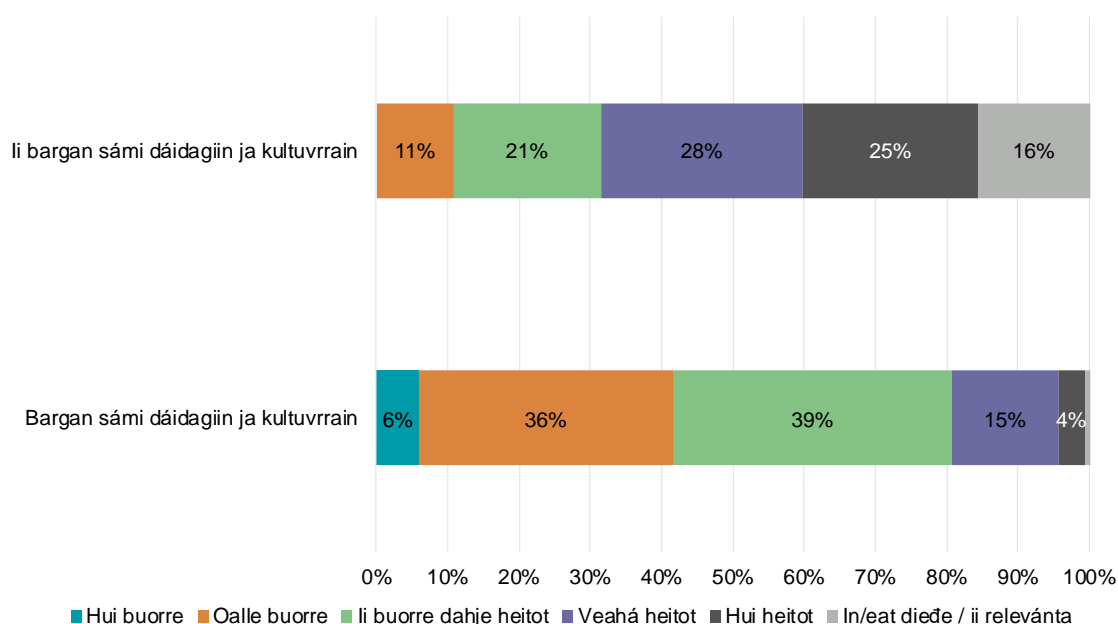
Figuvra 4-1 čájeha ahte lea oalle dássedis juohku gaskkal sin geat árvvoštallet iežaset gelbbolašvuolta hui dahje oalle buorin (27 proseanta), ii buorre dahje heitot (33 proseanta) ja hui dahje oalle heitot (34 proseanta).

Váldodovdu lea ahte oppalaččat árvvoštallojuvvo gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra ektui ráddjejuvvon. 7 proseantta mitalit ahte sii eai dieđe dahje ii leat relevánta sidjiide.

4.2 Ásahusat geat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, árvoštallet iežaset gelbbolašvuođa mealgat buorebun

Mii áigguimet vel iskat váikkuha go vásihus bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain movt ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvoštallet iežaset gelbbolašvuođa suorggis. *Figuvra 4-2* čájeha movt ásahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, árvoštallet iežaset gelbbolašvuođa go buohtastahtá ásahusaiguin mat eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Figuvra 4-2 Movt árvoštalat don/árvoštallabehtet dii ásahusa gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra ektui? / Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) manjemus 12 mánu? Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat. N = 254

Figuvra 4-2 čájeha ahte vástideaddjit geat leat bargan sámi kultuvrrain, árvoštallet iežaset gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra ektui leat mearkkašan veara buorebun go vástideaddjit geat eai leat dahkan dan. Erohus sis geat muitalit buoret gelbbolašvuođa hui dahje oalle ollu buoret, ja sii geat árvoštallet veháš dahje hui heitot, lea 31 proseantačuoggá.

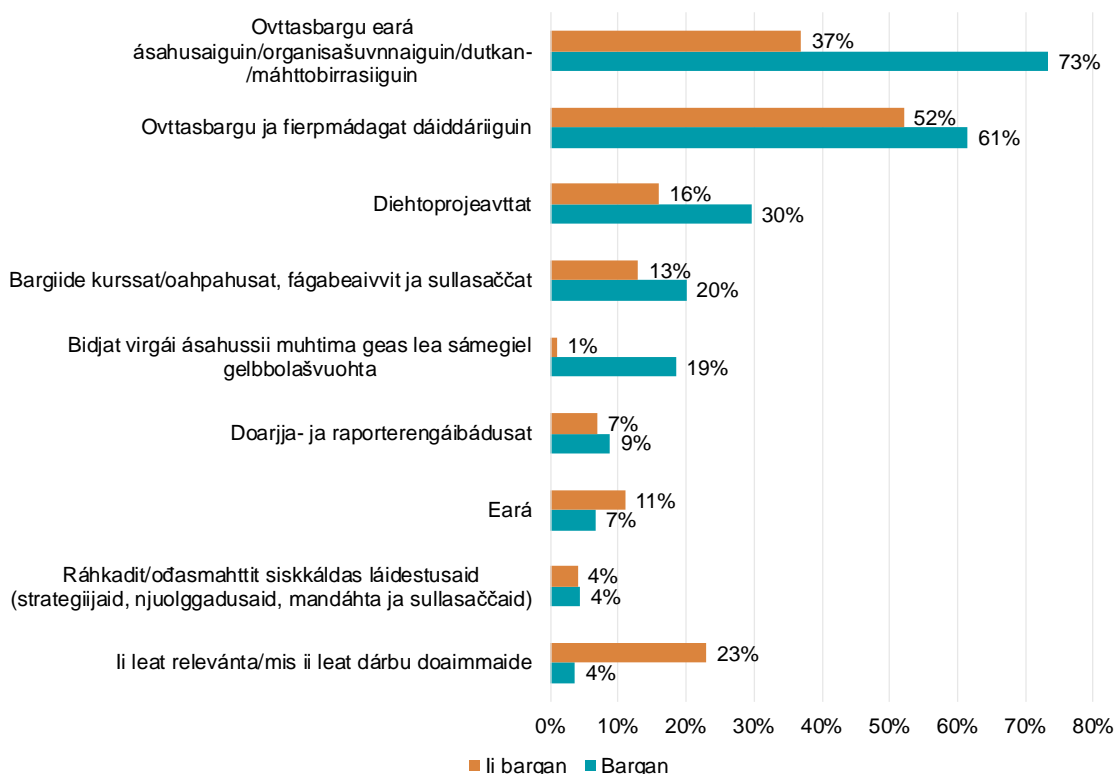
4.3 Doaimmat buoridit máhtu ja gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra ektui

Ovddit osiin leat mii čájehan ahte kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, árvoštallet oppalaččat iežaset gelbbolašvuođa ráddjejuvvon sámi dáidaga ja

kultuvrra ektui, muhto ahte ásahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, árvvoštallet dan mearkkašan veara buorebun. Gažadaniskosis leat mii jearran mat eai leat sámi, makkár doaimmaid sii árvvoštallat eanemus relevántan buoridit iežaset máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui.

Figuvra 4-3 čájeha makkár doaimmaid sii árvvoštallet eanemus relevántan buoridit iežaset máhtu ja gelbbolašvuoda suorggis. Mii čájehit vástádusaid ásahusain mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi aktevrraiguin maŋemus jagi, ja buohtastahttit vástádusaiguin ásahusain mat eai leat dahkan dan.

Figuvra 4-3 Makkár doaimmaid oaivvildehpet dii leat eanemus relevántan buoridit ášahusa máhtu ja gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra birra? / Lehpet go dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain (dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin) mañemus 12 mánu)? Ás

Note: Vástideaddjit sáhtte merken gitta golbma molssaeavttu

Ollislaččat čájeha Figuvra 4-3 ahte *ovttasbargu*, juogo ášahusaiguin dahje dáiddáriiguin, árvvoštallojuvvo eanemus relevántan háhkat alcceseaset gelbbolašvuođa.

Sin gaskkas mat *leat* bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi, oaivvildit čielga eanetlohku (oktiibuot 73 proseantta) ahte ovttasbargu eará ášahusaiguin lea eanemus relevánta doaimma. Ášahusaid gaskkas mat *eai* leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus 12 mánu, de leat 37 proseantta geat oaivvildit dan seamma.

Ášahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi, čujuhit maid eanet ahte ovttasbargu ja fierpmádat eará dáiddáriiguin lea relevánta doaimma, go buohtastahtá ášahusaiguin mat eai leat bargan dainna. Ášahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, čujuhit lassin ahte eanet ahte máhttoprojeavttat ja kurssat ja bargiid oahpahit relevánta doaimman, go buohtastahtá ášahusaiguin geat eai leat bargan daiguin. Ášahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, čujuhit mearkkašan veara eanet ahte lea relevánta bidjat virgái olbmuid geain lea sámi gelbbolašvuohta, go buohtastahtá maid eará ášahusat dahket.

Njuolgo vuogit gealboloktemii, nu go máhttoprojeavttat dahje kurssat, árvvoštallojit relevántan 24 proseanttas ja 16 proseanta ášahusain. Oktiibuot 12 proseantta mitalit ahte ii goabbá ge molssaeavttuin leat relevánta, dahje ii leat dárbu doaimmaide.

Jus mii buohtastahttit vástádusaid ášahusain mat leat ja mat eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain maŋemus 12 mánu, de oaidnit mii oalle goabbat lágan árvvoštallamiid mat leat relevánta doaimmat.

Lea erohus gaskkal stuora ja smávva ášahusain go guoská makkár doaimmaid sii árvvoštallet eanemus relevántan. Sihke stuora ja smávva ášahusat leat ovtta oaivilis ahte ovttasbargu eará ášahusaiguin dahje sullasaččaiguin lea buot eanemus relevánta. Muhto go smávva ášahusat earenoamážit čujuhit ahte ovttasbargu ja fierpmádat eará dáiddáriiguin, de stuora ášahusat eanet čujuhit ahte máhttoprojeavttat leat eanemus relevánta doaimmat. Stuora ášahusat mitalit maid eanet ahte kurssat ja bargiid oahpahit lea relevánta, go buohtastahtta maid smávva ášahusat dahket. Jáhkkinis vuolgá diet das ahte stuora ášahusain lea eanet kapasitehta ja buoret várri bargat projeavttaiguin, ja eanet várri ja fleksibilehta fállat oahpahusa, kurssaid ja sullasaččaid bargiide.

Vástideaddjit mitalit «eará» olis ahte lea dárbu ekonomalaččat várri vuoruhit projeavttaid sámi dáidaga ja kultuvrra birra, ja várri oastit relevánta gelbbolašvuoda. Mánegasat čujuhit ahte lea dárbu buoret (ekonomalaš) rámmaeavttuide. Lassin namuhuvvojit doaimmat nu go dáiddárstipeanda ja sullasaččat sámi dáiddáriidda. Muhtimat mitalit ahte lea dárbu doaimmaide mat buoridit beroštumi ja fuomášumi sámi artisttaid ja sámi kultuvrra ektui, muhto eai čilge lagabuidda mii dat sáhtašii dahje berrešii leat.

4.4 Gávdnosat jearahallamiin: Ovttasbargu, oahpaheapmi ja diehtomielalašvuoha leat mearrideaddjin

Gažadaniskosat čájehit muhtin dehálaš gávdnosiid gelbbolašvuoda birra Norgga kulturášahusaid gaskkas go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii: Sámi ášahusat mitalit ahte gealbu- ja ovdánahttinbargu lea dehálaš oassin go sii barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, sihke siskkáldasat iežas ášahusas ja eará ášahusaid ektui. Viidáset čájeha gažadaniskkus ahte sámi ášahusat eanet ja eanet doibmet ráđđeaddin dahje gealboaktevran eará ášahusaide. Jearahallamat sámi ášahusaiguin duođaštít dieid gávdnosiid, mat mitalit ahte sii ožžot eanet jearahallamiid go ovdal, muhto ahte kapasitehta ja ekonomiija dahká ahte sii eai álo sáhte doaimmahit diekkár ráđđeaddindoaimma. Ja ii soaitte leat sin válddis dahje barggus. Jearahallamiin leat mii geahččan lagabuidda dieid áššiid.

Maid mearkaša ahte lea gelbbolašvuoha?

Sámi ášahusat mitalit jearahallamiin ahte leat veaháš ieš guđet lágan vásihusat eará ášahusaiguin go guoská gelbbolašvuhtii sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Stuerát ášahusain mitaluvvo leat oalle buorre gelbbolašvuoha, ja beroštít háhkat alcceseaset máhtu, de leat ovdamearkkat ášahusaid gaska main lea unnán gelbbolašvuoha ja muhtin háve maid guottut mat eai njuolgut hástal ovttasbargui. Eanas informánttat sámi ášahusain mitalit ahte leat šaddan

«veahá buorebut» manemus jagiid, ja ahte mulččiheamit ja boasttu lávken eai álo mearkkaš ahte leat negatiivva guottut, muhto baicca lea váilevaš diehtomielalášvuolta ja gelbbolašvuolta.

Kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, mitalit gažadaniskosis ahte lea váilevašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra birra siskkáldasat iežaset ásahusas mii lea okta dain deháleamos hehttehusain bargat fáttáin. Jearahallamiin singuin leat mii geahččan lagabuidda mii diet gealbovátni lea.

Bohtá ovdan ahte okta sivva manne informánttat leat iešmoaitálasat, dahje goit juobe ujut, ii mearkkaš álo ahte sis *ii leat* gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra birra, vaikko nu maid sáhtta. Jearahallamiin bohtá ovdan ahte olbmot geat leat bargan ovttas sámi aktevrraiguin dahje gaskkustan sámi dáidaga iežaset ásahusa bokte, mángga háve viiddis ovttasbargguin, leat oalle moaitálasat iežaset gelbbolašvuoda ektui. Diet iešmoaitálas guoddu vuolgá das ahte sii leat dál diehtomielalaččat iežaset gelbbolašvuoda ja dovdet man heitot dat lea. Muhtin muddui lea maid dat ahte leat várrogasat čuočuhit ahte gelbbolašvuolta lea allat. Mánggas geat lohket nie, oaivvildit ahte lea sámi biras geas lea válđoovddasvástádus «mitalit iežas historjjá», ja bidjet hui alla gáibádusaid dasa maid sáhtta defineret «alla gelbbolašvuoltan». Jearahallamiin divvo maid gažaldaga das maid «alla gelbbolašvuolta» rievtti mielde mearkkaša dán oktavuoda: Lea dat ahte dovdá geainna galgá válđit oktavuoda? Lea go sierra spesialiserejuvvon fágagelbbolašvuolta iežas organisašuvnnas? Lea go sámegiel máhttu iežas organisašuvnnas?

leš guđet gealboloktendoaimmat siskkobeaide ja olggobealde suorggi

Jearahallamiin mitalit mángga ásahusa ieš guđet gealboloktendoaimmaid buvttademiid oktavuoda dahje eará dáiddalaš gaskkustanbarggu oktavuoda. Muhtimat leat mátkkoštan oahppomátkái Sápmai deaivat sámi aktevrraid. Diet fáttmasta áirasiid sihke dáidda- ja ja kultursuorggis ja áirasiid eará guovddáš sámi ásahusain, ovdamearkan Sámedikki ja áirasiid boazodoalus.

Eará háviid leat sámi aktevrrat ieža gaskkustan máhtu ásahusaide, nu go oktasašbuvttademiid dahje oassi programmeremis. Orro dovdomin jearahallamiin ahte vel hui lagas ovttasbargguin, lea gelbbolašvuodasirdin hástaleaddji. Dat lea dan geažil go vuoddomáhttu ásahusaid bargiin lea unnán mii goská sámi dáidagii ja kultuvrii. Stuora organisašuvnnain, gos dájvá leat bargit eará riikkain, de lea gáibideaddji hukset dán gelbbolašvuoda. Fásta čájáhusain dahje buvttademiin mat galget bistit mángga jagi, de lea dárbu gaskkustit dán gelbbolašvuoda ođđasit ja ođđasit dađi mielde go bohtet ođđa bargit.

Jearahallamat addet maid ovdamearkkaid ásahusain main leat leamašan ovttaskasprojeavttat dahje gaskkustandoaimmat main lea sámi sisdoallu, ja maid leat gaskkustan okto, veahki haga sámi birrasis. Go diein oktavuodain váilu sámi birrasiin ángiruššan, de bohtá dat váilevaš diehtomielalášvuoda, gelbbolašvuoda ja kapasitehtas go heajos guottuin dahje ahte ovttasbargu ii leat sávahahtti.

Muhtin informánttat evttohit sierra fuomášumiid nu go sámi kulturjahki dahje sullasaš doaimmaid buoridit diehtomielalašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Sii maid beroštit das maid báikkálaš čanastat mearkkaša ja deattuhit ahte lea dárbu čájehit mii sámi dáidda ja kultuvra lea, dahje lea leamašan oassin ásahusaid báikkálaš birrasis.

Sámi dáidda ja kultuvra vuhto mángga sajis Norggas, ja eanet informánttat cuigot ahte fertejit dahkkot oainnusin ja gaskkustuvvot dainna lágiin ahte vásihuvvojit relevántan. Viidáset mitalit sii dárbbu geažos ággi guottuiguin bargat. Diet lea áddjás proseassa. Konkrehta doaibmaevttohus movt dahkat diehtomielalažžan ja oahpahit, lea e-oahppanprográmma maid Norgga girku lágida. Lea goit okta ásahus man leat jearahallan, ja mii lea geavahan dan aktiivvalaččat ja lohka dan leat ávkkálažžan.

Mánnga informántta čujuhit ahte lea dehálaš aktiivvalaččat geavahit sámi dáidaga ja kultuvrra, ja sámegeiela dainna čujuhusain ahte aktiivvalaš geavaheapmi lea buoremus suodjalus. Dan olis čujuhuvvo earenoamážit sámi ásahusaid informánttain ahte ieš guđet sámegeielain, lea stuora mearkkašupmi ovdánahttit, gaskkustit ja suodjalit sámi dáidaga ja kultuvrra. Giella lea sihke kultuvra ja kulturguoddi ja buohkat informánttat sámi kulturásahusain deattuhit man dehálaš – ja divrras ruđalaččat – giellabargu lea.

Sihke gažadaniskkus ja jearahallamat čájehit ahte ovtasbargu ásahusaid gaska árvoštallojuvvo eanemus relevánta doaibman buoridit gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Muhto eai dárbbas leat dušše kulturásahusat geat dahket dien barggu. Máhttu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra gávdno maid organisašuvnnain, dutkan- ja oahpahusinstitušuvnnain ja eará máhttibirrasiin. Mánnga informántta, sihke sámi ásahusain ja maid ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, čujuhit ahte lea vejolašvuoda ja dárbu eanet fuomášupmái sámi tematihkaid birra. Ii gáibiduvvo dušše oainnusindahkat ja ahte sámi dáidda ja kultuvra šaddá lunddolaš oassin dáidda- ja kulturfálaldagas Norggas. Diet maid mearkkaša ahte ferte huksejuvvot gelbbolašvuoda ieš guđet dásiin, sihke oassin oahpaheapmái skuvllas ja oahppofálaldagaide universitehta- ja allaskuvlasuorggis. Mánngas ocalit nanut dutkanásahusaid main lea earenoamášgelbbolašvuoda suorggis.

Eanet ovtasbargu gáibida resurssaid

Kárten čájeha ahte ovtasbargu lea deháleamos doaibma buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Muhto de lea dárbu nannet eavttuid sis geat galget leat oahpaheadjin, bagadallin, ráđđeaddin dahje konsuleantan ovtasbarggus, ja bearráigeahččat ahte sii leat oidnosis ja lea doarvái kapasitehta ja ruhtadeapmi. Dat mii boahtá ovdan kártemis, lea ahte sámi kulturásahusain lea váilevaš ruhtadeapmi go buohtastahtá eará kulturásahusaid. Lassin leat sámi kulturásahusain unnán bargit geaidda dorjjastit. Ii leat hehttehussan dušše sámi ásahusaide siskkáldasat, muhto šaddá maiddái unnit kapasitehta ovtasbargat eará ásahusaiguin.

Jearahallamat dahket oainnusin dárbbu hukset infrastruktuorra sámi suorggis dainna lágiin ahte sihkarastá ahte diehtu sámi artisttaid ja resurssaid birra lea álkit gávdnamis, ahte gávdnojit buorit oppalašgovat sámi gealboaktevrraid birra, ja ahte sis leat rámmat sáhttit dustet jearahallamiid dáidda- ja kultursuorggis.

Mánnga informántta, earenoamážit sámi ásahusain, cuigot ahte lea dárbu nannet sámi institušuvnnaid. Seamma informánttat deattuhit ahte sámi institušuvnnain lea oalle oanehis historjá go buohtastahtá eará dáidda- ja kulturásahusaiguin, ja ahte muhtimat dain leat dál molsumen buolvva. Dat mearkkaša ahte boarráset bargit leat dál heaitimen, ja ahte ođđa bargiid oahpahit viidáset ovdánahttit dieid institušuvnnaid. Jearahallamat čujuhit dan guvlui ahte dárbu bargat mearrediđolaččat sihkkarastit «vuosttaš buolvva» gelbbolašvuoda sámi kulturinstitušuvnnaide, dokumenteret ja gaskkustit, ja ahte aktiivvalaččat huksejuvvo gelbbolašvuolta ja dan sirdin.

5 Čoahkkáigeassu ja rávvagat

Dán kapihttalis mii čoahkkáigeassit ja digaštallat kártema váldogávdnosiid. Mii buktit ovdan vel iežamet rávvagiid maid Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi berrejit vuoruhit viidáset bargguin sámi dáidagiin ja kultuvrrain, vuodšuvvon gávdnosiidda.

5.1 Váldogávdnosat

5.1.1 Miehtebiegga sámi dáidagii ja kultuvrii

Kárten čujuha ahte lea beroštupmi ja «momentum» sámi dáidagii ja kultuvrii. Vaikko mis leat unnán dáhtat maiguin sáhttit buohtastahttit, de čájehit bohtosat ahte Norggas bossu miehtebiegga sámi dáidda- ja kultureanadagas. Sihke riikkaidgaskasaš rávnnjit, sámepolitihkalaš áššit ja ii unnimusat Duohtavuodá- ja seanadankommišuvvna raporta namuhuvvojit sивvan fuomášupmái ja ángiruššamii bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain.

Eanet go bealli (53 proseantta) ásahusain mat eai leat sámi ásahusat, mitalit gažadaniskosis ahte leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi. Ja váile bealli (48 proseantta) mitalit ahte sii leat ovttasbargan ovttain sámi kulturásahusain, -aktevrrain dahje dáiddáriin seamma áigodagas. Jearahallamat buktet ovdamearkkaid bargui ja ovttasbargui sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, ja ahte ovttasbargu lea hui dehálaš dahkat diehtomielalažžan ja loktet gelbbolašvuodá.

5.1.2 Sámi dáidda ja kultuvra lea dáiddalaččat gelddolaš

Gažadaniskkus čájeha ahte deháleamos čilgejuvvo dasa ahte ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, barget sámi dáidagiin ja kultuvrrain, lea kvalitehtaberoštupmi ja ahte sámi dáidda ja kultuvra leat dáiddalaččat gelddolaš. Jearahallamat duodaštit dien gávdnosa.

Stuora ja smávva ásahusat, main leat sihke báikkálaš, našuvvnalaš ja riikkaidgaskasaš publikumma, buktet oalle viiddis ovdamearkkaid ovttasbargui, main lea deattuhuvvon mielváikkuheapmi ja gulahallan vai sihkkarastá ahte šaddá goabbatbealat árvvusatnin ja dássásašvuohta. Jearahallamiin vuohtá ahte bargu lihka ollu ovttaskasdáiddáriiguin go institušuvvnaiguin, ja ahte ovttasbargu áinnas lea hoidejuvvon dáiddáriin.

Dáidda- ja kulturorganisašuvvnnat mat eai leat eai nu njuolgut hoidejuvvon dáiddáriin, ovdamearkan museat dahje almmuheamit, dovddahit čielgasit ahte kulturpolitihkalaš ulbmilat ja vuordámušat guovddáš kulturinstitušuvvnnain lea leamašan mearkkašupmi sin ángiruššamii sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Mii leat maid gávdnan ovdamearkkaid ahte diekkár vuordámušat leat mielddisbuktán ahte ásahusat ieža leat mobiliseren eará ásahusaid ángiruššamiidda.

5.1.3 Ieš guđet vuodusteamiht ahte ii bargat sámi dáidagiin ja kultuvrrain

Ásahusat mat eai leat sámi ásahusat, ja mat gažadaniskosis mitalit ahte sii eai leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain mañemus jagi, čilgejit dan dainna lágiin ahte sámi dáidda ja kultuvrra ii árvvoštallo relevántan sin ásahussii, ja ahte sis váilu máhttu ja gelbbolašvuohta. Maiddái geografijja, unna sámi álbmogaš, váilevaš diehtu ja ráddjejuvvon ekonomalaš várri mitaluvvojit leat sivvan. Muhto máŋga diein ásahusain mitalit ahte sii ovdal leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain, dahje ahte sii plánejit dahkat dan.

5.1.4 Ovttasbargu lea deháleamos gealbolokten doaibma

Ovttasbargu aktivitehtaid ja projeavttaid olis, namuhuvvo deháleamos doaibman loktet máhtu ja gelbbolašvuođa sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Ovttasbargu gaskkal sámi ásahusaid ja eará ásahusaid váikkuha vuosttažettiin eanet diehtomielalašvuođa gealbováilevašvuođaid birra ja iežas jávkkoheagaid, muhto maiddái konkrehta máhtu sámi álbmoga birra, sámi dáidaga ja kultuvrra birra ja buoret dieđuid sámi aktevrraid ja tematihkaid birra suorggis.

Kárten addá ráddjejuvvon ipmárdusa dasa mii buorre vuohki barggus ja ovttasbarggus lea go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii. Muhto jearahallamiid bokte oažžut mii ovdamearkkaid movt ieš guđet ásahusat barget oainnusindahkat sámi dáidaga ja kultuvrra, ja maid sii deattuhit. Oktasaš sidjiide geat lihkostuvvet, orru leamen ahte sii leat geavahan resurssaid gulahallamii ja čanasteapmái, ja ahte leat leamašan diehtomielalaččat bargat iežaset guottuiguin ja ovdagáttuiguin go deivet ođđa aktevrraid, kulturhámiid ja estehtalaš daguid.

Ásahusaid bealis mitaluvvo ahte geavahit sámi ásahusaid ja aktevrraid lea dehálaš jus galgá lihkostuvvat bargguin ja ovttasbargguin. Kártemis oažžut ovdamearkkaid teáhterčájálmasaide, dásunčájálmasaide, konsearttaide, museačájáhusaide ja fálaldagat skuvlaluohkáide ásahusaid bokte, mat de gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra ja/dahje sámi tematihkaid, ja mas sámi aktevrrat leat fárus programmeret ja gaskkustit ja/dahje ráđđeaddin rollas.

5.1.5 Ovttasbargu gáibida eanet resurssaid sámi ásahusaide

Kárten čájeha ahte sámi kulturásahusain ja kulturásahusain mat eai leat sámi ásahusat, leat oalle goabbat lágan profiillat, sihke sturrodagas, makkár dáiddasurggiin barget, ja movt barget. Sámi ásahusain leat čađat unnit dahje ii oktage fásta bargi, sii barget máŋgga dáiddasurggiiguin, ja sii barget govddibut sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Gealbu- ja ovdánahttinbargu, ja bargu sámegielaiguin, lea čalbmáičuohcci, lassin programmeren ja gaskkustan bargui.

Informánttat goabbat sorttat ásahusain mitalit ahte erohusat bargiid logus ja ekonomalaš resurssain, leat hehttehusan ovttasbargui. Sámi ásahusat leat

eamet ráđđeaddin dahje gealboaktevrrat, muhto sis leat oalle unnán resurssat doaimmahit diekkár barggu. Dat lea hástalus, earret eará go ásahtusat mat eai leat sámi ásahtusat, mitalit ahte sis lea dárbu diekkár gealboaktevrraide vai ožžot eamet máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra, ja vai sáhttet álggahit ovttasbarggu. Sii maid ohcalit dieđu gos sáhttet jearrat vai ožžot oktavuoda relevánta sámi aktevrraiguin. Kárten čájeha ahte lea dárbu buoret dieđuide sámi kulturaktevrraide ieš guđet surggiin, ja ahte diet diehtu lea gávdnamis ja lea ođasmahttojuvvon.

5.1.6 Eiseválddiid rolla sámi dáidaga ja kultuvrra ektui

Jearahallamiin leat mii jearran informánttain makkár rolla sii oaivvildit aktevrrat nu go Kulturdirektoráhtta ja Sámediggi berrejit váldit barggus sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Vástádusat čujuhit dan guvlui ahte diet berreba leat várrogasat «stivret» suorggi, muhto ahte lea dárbu eamet ruđaide maid sáhtta ohcat projeavttaide main leat sámi tematihkat ja/dahje aktevrrat. Eará doaimmat mat namuhuvvojit, leat eamet stipeanddat ja buoret ortnegat gaskkustit ja suodjalit sámeielaid. Maiddái ohcalit johtinstipeanddaid dahje residency-ortnegiid eará aktevrraide. Lea maid stuora dárbu čohkket dieđuid sámi dáidda- ja kulturbirrasa birra mii lea gávdnamis olles dáidda- ja kultursuorggis. Dáhtamateriála čujuha dan guvlui ahte diet guoská olles kultursuorgái, fylkkaide ja ásahtusaid sturrodahkii.

5.2 Rávvagat viidáset bargui

Dát kárten lea čájehan ahte lea beroštupmi ja ángiruššan, ja dasa vel valjit ovttasbargu sámi dáidaga ja kultuvrra ektui Norgga kulturásahusaid bealis. Govva lea ahte leat rievdan posiitiiva guvlui mángga dáfus mañemus jagiid. Seammas čujuha kárten dan guvlui ahte lea ain Norggas dárbu buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidda- ja kulturásahusaid birra. Viidáset čájehuvvo ahte ásahtusat leat ieš guđet lágan ja asymmetralaččat, ieš guđet lágan historjjálaš vuolggasadji, ja ieš guđet lágan rámmat ja resurssat, diet dagahit ahte lea hástaleaddji vuodđudit dássásaš ovttasbarggu ieš guđet ásahtusaid gaskka.

5.2.1 Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna rávvagat

Dehálaš duogáš dán kártemii lea Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta. Oanehaččat leat kommišuvnna rávvagat kulturoasis ná:

1. viiddis ja guhkillmasat našuvnnalaččat vuoruhit sámi, kvena/norggasuopmelaš ja vuovdesuopmelaš kultuvrra oassin seanadanbarggus
2. nannet ekonomalaš rámmaid sámi, kvena ja vuovdesuopmelaš kulturealáhusaid ja - ásahtusaid
3. hástalit našuvnnalaš institušuvnnaid vuodđudit lagat ovttasbarggu sámi, kvena ja vuovdesuopmelaš institušuvnnaiguin, ja oainnusin dahkat sámi, kvena/norggasuopmelaš ja vuovdesuopmelaš kultuvrra
4. nannet rájihis ovttasbarggu sámi, kvena ja vuovdesuopmelaš kultuvrra birra
5. mearreulbmilis ángiruššan oainnusin dahkan almmolašvuodas kvena- ja sámeielaid

Jus galgá duohtandahkat dáid rávvagiid, de ferte bargat struktuvrrain ja rámmaeavttuiguin kulturásahusaid ektui. Sullasaš rávvagiid gávdnat mii

Stuoradiggedieđáhusas 22 (Kultur- ja dásseárvodepartemeantta, 2023), mii doallá ovdan dárbbu geahččat ruhtadanortnegiid sámi dáidda- ja kulturásahusaide ja dárbbu nannet sámi ášahusaid eavttuid ovtasbargat kultursurggiin muđui.

5.2.2 Min rávvagat

Dát kárten čájeha ahte lea dárbu nannet rámmaid ja resurssaid sámi kulturásahusaide ja -institušuvnnaide, earenoamážit jus galget váldit vára ráđdeaddi ja kulturaktevrra rolla lassin iežaset guovddáš bargguide. Kárten oainnusin dahká ahte giellabargu lea mearkkašahtti oassi sámi ášahusaid barggus, muhto ahte dien barggus leat ollu golut. Mánnga sámegeiela leat áitojuvvon, ja mearreulbmilis nannen lea dan dihte dárbbaslaš jus dat galget suodjaluvvot ja ovdánahttojuvvot.

Kulturásahusain Norggas mat eai leat sámi ášahusat, leat maid dehálaš ja dárbbaslaš rollat barggus buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui ja nie doarjut našuvnnaš ánggirusšama sámi kultuvrra ektui. Muhto kárten čájeha ahte sii dárbbasit eanet máhtu ja gelbbolašvuoda bargat eanet dieinna surggiin, earret eará eanet ja lagat ovtasbarggu sámi kulturásahusaiguin ja -aktevrraiguin.

Heajos ekonomijja dahje váilevaš ruhtadeapmi gullojit čađat go lea sáhka bargui ja ovtasbargui mii guoská sámi dáidagii ja kultuvrii, mii boahtá bures oidnosii sihke gažadaniskosis ja jearahallamiin dán kártemis. Sámi ášahusaid váilevaš ekonomalaš resurssat ráddjejit sin vejolašvuodaid doaimmat gealboaktevrran ja ovtasbargoguoibmin ášahusaide, lassin vel iežaset guovddáš doaimmaide. Váilevaš sámi gealboaktevrrat ráddje ášahusaid vejolašvuodaid barget eanet sámi dáidagiin ja kultuvrrain vai buoridit iežaset gelbbolašvuoda. Diet lea hástalus, go kárten lea oainnusindahkan ahte lea dárbu lasihit máhtu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra kultursuorggi ášahusain, lassin lea dárbu konkrehta diehtujuohkindoaimmaide sámi kulturaktevrraid birra. Min árvvoštallan lea dan dihte ahte ruhtadeapmi lea okta dain fáttáin maid Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi berrejit vuoruhit viidáset bargguin sámi dáidaga ja kultuvrra ektui.

Min rávvagat leat vuosttažettiin doarjut proseassaid ja doaimmaid mat namuhuvvojit Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporttas. Viidáset de lea dárbu eanet máhtui ja vel viidát iskkademiide go dán kártemis lea vejolaš – mii mánnga láhkái lea «juste-dál-govva». Seammás lea kárten oainnusindahkan muhtin earenoamáš dárbbuid mat gusket diehtujuohkimii, gealboloktemii ja ruhtadeapmái maid berre čuovvolit konkrehta doaimmaiguin. Čuovvovaččat mii buktit ovdan min rávvagiid, vuodđuduvvon kárteme gávdnosiidda.

1. Diehtobánku sámi aktevrraid birra

Min gávdnosat čujuhit dan guvlui ahte suorggis lea stuora dárbu buoret dieđuide sámi dáidda- ja kulturaktevrraid birra geat sáhttet veahkehit máhtuin ja

gelbbolašvuodain go guoská programmeremii, gaskkusteapmái ja oahpaheapmái. Mii rávvet dan dihte ahte bargo viidáset diehtobánkkuin mas oaidná geat leat ja oktavuodadiehtu sámi gealboaktevrraide dáidda- ja kultursuorggis. Kulturdirektoráhtas lea juo neahttasiidu mas leat gealboaktevrrat ja reaidut ovdánahttit ovddasteami kultureallimis, ja mas leat muhtin sámi aktevrrat mielde. Kárten čujuha dan guvlui ahte dát ii leat nu dovddus buot ásahusaide, ja ahte dan sáhtášii viiddidit.

2. Gaskkusteapmi ja fierpmádathuksen

Viidáset rávvet mii ahte Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi heivehit gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra, sihke ovttaskas (gealbo)aktevrraid bokte ja nannet eavttuid fierpmádathuksemii. Vejolaš molssaeaktun lea organiseret deaivvadanráiddu mas buktá ovdan konkreetta ovdamearkkaid bargui ja ovttasbargui sámi dáidaga ja kultuvrra birra. Diekkár čoahkkinnráidu sáhtá maid doaibmat de go deaivvadansadjin gealboaktevrraide ja ásahusaide. Čoahkkinnráiddu berrejit Kulturdirektoráhtta, Sámediggi ja Sámeráđđi ovttas ovdánahttit, ja gulahallat sámi gealboaktevrraiguin.

3. Gealboprográmma sámi dáidaga ja kultuvrra birra

Kárten čájeha ahte lea ain dárbu buoridit gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui. Gažadaniskkus čájeha ahte kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, oppalohkái árvoštallet iežaset gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra ektui ráddjejuvvon. Ásahusat mat leat bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain árvoštallet gal iežaset gelbbolašvuoda mearkkašan veara buorebun. Ovttasbargu lea doaibma mii oaivvilduvvo eanemus relevántan buoridit máhtu ja gelbbolašvuoda, muhto nu go mii leat oaidnán, lea hástalussan ásahusaide diehtit movt galget álggahit ovttasbarggu. Diekkár gávdnosat duodaštuvvojit jearahallamiin. Vuolggasadji gávdnosiin, de mii rávvet ahte ovdánahttojuvvo gealboprográmma sámi dáidda ja kultuvrra birra mii lea heivehuvvon kulturásahusaide Norggas.

Kárten lea identifiseren ovdamearkkaid sullasaš doaimmaide, earret eará e-oahppanprográmma maid Norgga girku fállá. Várre diet sáhtá leat vuolggasadji ovdánahttit gealboprográmma maid sáhtá heivehit ieš guđet ásahusaide. Sisdoallu diekkár gealboprográmmas berre ovdánahttojuvvot ovttasbargguin gaskkal sámi ja eará kulturásahusaid vai sihkkarastá guoskevašvuoda ja kvalitehta, muhto Kulturdirektoráhtas, Sámedikkis ja Sámeráđis leat koordinerejeaddji rollat.

4. Sámi kulturásahusaid čielggadeapmi

Fáddá mii geažos áiggi dán kártemis lea bohtán ovdan, lea sámi kulturásahusaid ráddjejuvvon rámmat ja resurssat. Kárten lea čájehan ahte lea stuora beroštupmi ja ollu ángiruššan sámi dáidaga ja kultuvrra ektui, muhto ahte sámi kulturásahusain lea unnán kapasitehta deavdit ráđđeaddi ja gealboaktevrra rolla eará ásahusaide, lassin dáiddalaš doaimmaide. Diekkár ráđđeaddin rolla oidno hui dárbbaslažžan doarjut našuvnnalaš ángiruššama sámis dáidaga ja kultuvrra ektui. Gažaldat lea ahte lea go diet rolla maid sámi kulturásahusat háliidit váldit badjelasaset, ja makkár rámmaeavttuid sii oidnet dárkun doaimmahit dien.

Mii rávvet dan dihte ahte čađahuvvo lagat čielggadeapmi oppalaččat sámi kulturásahusaid ektui, mas čuvgejuvvo sin kapasitehta doaimmahit dáidda- ja kultur barggu ja identifiseret sin beroštumi, potenciála ja eavttuid gealboaktevran ja ovtadássásaš ovtasbargoguimmiid. Diekkár čielggadeami leat, nu go mii ipmirdit, juo plánemin, buohtastahte dovddahemiid Stuoradikki dieđáhusas 22 (Kultur- ja dásseárvodepartemeanta, 2023). Dáppe daddjo ahte «departemeanta áigu [...] ovtasráđiid Sámedikkiin, earret eará čielggadit movt earenoamáš doarjjaortnegat sámi dáidagii galget heivehuvvot vai buoremus lági mielde devdet ráđđehusa áigumuša ovtadássásašvuoda sámi dáidda- ja kulturaktevrraide» (siidu 69)

Dieidda lassin de mii rávvet ahte dásseedit raporterejuvvo makkár doaimmat biddjojit johtui nannet barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja ahte diet árvoštallojit vissis gaskkohagaid.

Girjjálašvuohta

- Bekeng-Flemmen, H. (doaimmaheaddji) ja earát. (2022). Sterkere tilbake. Pandemiens konsekvenser for kultursektoren og mulige virkemidler for gjenoppbygging. Oslo: Kulturrådet.
- Kultur- ja dásseárvodepartemeanta / Kultur- og likestillingsdepartementet (2023). Kunstnarkår. (Stuoradiggediedáhus 22 (2022–2023)).
- Kulturdepartemeanta/Kulturdepartementet (2018). Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge.
- Lynch, Orla, Windle, James ja Ahmed, Yasmine (2022). “Introduction: ‘Nothing about Us without Us,’ A History and Application for Criminology” i Lynch, Orla, Windle, James ja Ahmed, Yasmine (doaimmaheaddji): Giving voice to diversity in criminological research. Bristol University Press.
- Rambøll Management Consulting (2022). Kartlegging av kunst- og kultursektorens arbeid med mangfold. Raporta ráhkaduvvon Kulturráđi ovddas.
- Sámeláhka (1987). Láhka Sámedikki ja eará sámi vuoigatvuođaid birra (sámeláhka) Láhka Sámegikki birra (LÁHKA-1987-06-12-56). Kapihttal 3. Sámegiella. Vižžon dáppe <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>
- Sámeráđđi (2021). Culture Sápmi in times of covid-19. Kárášjohka: Sámeráđđi.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023). Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Raporta Stuoadiggái geigejuvvon Stuoradikki presidentagoddái 01.06.2023.

Gažadanskovít

Iskkadeapmi sámi dáidaga ja kultuvrra birra Norgga kulturdoaimmahusaid gaskka

Giitu go don/dii háliidehpet vástidit dán iskkadeami.

Iskkadeamis leat sullii 10 gažaldaga man muddui ja movt din ášahus bargá sámi dáidagiin ja kultuvrrain ja movt dii árvoštallabehtet ášahusa máhtu ja gelbbolašvuoda dán fáttás.

Mii bivdit maid du/din árvoštallat hehttehusaid ja áigeovuodilis doaimmaid nannet ášahusa barggu sámi dáidagiin ja kultuvrrain boahteáiggis.

Jus dus leat gažaldagat dahje kommentárat iskkadeami ektui, de sáhtát váldit oktavuoda Proba samfunnsanalyse projektajodiheddjiin Ida Gram, e-posta ig@proba.no dahje telefonna bokte 474 67 689.

Coahkkal 'nubbi' vai beasat álgit iskkadeapmái.

1. Makkár dáidda- ja kultursuorggis bargá du/din ášahus? (Bargabehtet go dii mánngga dáidda- ja kultursurgiiguin, de merkebehtet daid)

- (1) q a. Musihkka
- (2) q b. Luohti
- (3) q c. Girjjálašvuolta
- (4) q d. Lávdedáidda
- (5) q e. Visuála dáidda
- (6) q f. Duodji
- (7) q g. Musea ja kulturárbi
- (8) q h. Filbma
- (9) q i. Eará (čális mii) _____

2. Galle fásta virggehasa leat doaimmahusas?

- (1) m a. Mis eai leat fásta virggehasa
- (2) m b. 1-5 virggehasa.
- (3) m c. 6-10 virggehasa.
- (4) m d. 11-20 virggehasa.
- (5) m e. 21-50 virggehasa.
- (6) m f. 51-100 virggehasa.
- (7) m g. Eanet go 100 virggehasa.
- (8) m h. In diede/in háliit vástidit

Sáhttit divvut relevánta gažaldagaid movt ášahus bargá sámi dáidagiin ja kultuvrrain, de mii háliidit diehtit lea go ášahus ovddemuččat sámi ášahu.

3. Lea go ášahus vuosttažettiin sámi dáidda- ja kulturásahus?

- (1) m a. Juo, mii leat sámi dáidda-/kulturásahus.
- (2) m b. Eat, mii eat leat sámi dáidda-/kulturásahus
- (3) m c. In/eat dieđe

Bargu sámi dáidagiin ja kultuvrrain

4. Movt heive buoremusat čilget movt din ášahus bargá ovttas Sámis?

- (1) m a. Mii bargat olles Sámis (sihke Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas)
- (2) m b. Mii bargat eanas Norggabeale Sámis.
- (3) m c. Eará (čális mii). _____
- (4) m d. In/eat dieđe/ii relevánta.

5. Makkár sámejielaiguin bargabehtet/geavahehpet dii ášahusas, siskkáldasat ja gaskkusteapmái ja publikumma ektui? (Mánnga mearkka lea vejolaš).

	a. Davvisá megiell a.	b. Julevsá megiell a.	c. Oarjels ámegiell la.	d. Nuortal ašsáme giella.	e. Bihtáns ámegiell la.	f. Ubmisá megiell a.	g. li gudiing e diein.	h. In dieđe	i. Eará (čális mii).
--	--------------------------------	--------------------------------	----------------------------------	------------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	------------------------------	----------------	----------------------------

Siskkáldasat ášahusas?	(1) q	(2) q	(3) q	(4) q	(5) q	(6) q	(7) q	(9) q	(8) q _____
Gaskkusteapmái/ publikumma ektui?	(1) q	(2) q	(3) q	(4) q	(5) q	(6) q	(7) q	(9) q	(8) q _____

6. Man bures heivejit čuoovovaš čuoččuhusat dasa movt din ášahus bargá ovttas ášahusaiguin Norggas mat eai leat sámi dáidda- ja kulturásahusat.

	Áibbas eará oaivilis	oalle eará oaivilis	in seamma oaivilis dahje eará oaivilis	oalle seamma oaivilis	áibbas seamma oaivilis	In/eat dieđe/ii relevánta
--	-------------------------	------------------------	---	-----------------------------	------------------------------	---------------------------------

a. Mii bargat ovttas eanet ja eanet dáidda- ja kulturásahusaiguin mat eai leat sámi ášahusat.	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
---	-------	-------	-------	-------	-------	-------

b. Dáidda- ja kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, váldet ieža dávjjibut iniciatiivva bargat ovttas minguin. (1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m

b. Dáidda- ja kulturásahusat mat eai leat sámi ásahusat, váldet ieža dávjjibut iniciatiivva bargat ovttas minguin. (1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m

d. Mii doaibmat eanet ja eanet de go ráđdeaddin/gelbbolašvuoda-aktevran dáidda- ja kulturásahusaide mat eai leat sámi ásahusat. (1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m

7. Lehpēt go dii bargan ovttas sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu?

- (1) m a. Juo.
- (2) m b. Eat.
- (3) m c. In/eat diede.
- (4) m d. Eará (čális mii). _____

8. Lehpēt go dii bargan ovttas sámi dáidda- ja/dahje kulturásahusain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu?

- (1) m a. Juo.
- (2) m b. Eat.
- (3) m c. In/eat diede.
- (4) m d. Eará (čális mii). _____

9. Makkár čuoččuhusat dás vuolábealde heivejit buoremusat din ovttasbargui sámi dáidda- ja kulturásahusaiguin dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin daid maŋemus 12 mánu?

- (1) m a. Mii leat ovttasbargan sámi dáidda- ja kulturásahusaiguin Norgga beale Sámis (sámi guovlluin).
- (2) m b. Mii leat ovttasbargan sámi ásahusaiguin miehtá Sámi (sámi guovlluiguin Norggas, Ruotas, Suomas ja/dahje Ruoššas).
- (3) m c. Mii leat ovttasbargan sámi ásahusaiguin olggobealde Sámi (sámi guovlluid olggobealde)

(4) m d. In/eat diede/ii relevánta.

(5) m e. Eará _____

10. Mainna lágiin lehpēt dii bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu? (Lea vejolaš merket eanet sajiide)

(1) q a. Prográmma ja sisdoallu (ovdamearkan sámi dáidda ja kultuvra čájáhusain, čájálmasain, girjjálašvuodain ja nu ain)

(2) q b. Gaskkustan sámi produkšuvnnaid dahje sisdoallu heivehuvvon mánáide ja nuoraide (ovdamearkan Kultuvrralaš skuvlaseahkka dahje mánáidgárddis).

(3) q c. Gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinbargu iežas doaimmahusas.

(4) q d. Gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinbargu earáid ektui.

(5) q e. Dieduid dahkat gávdnamii sámegillii (ovdamearkan neahttasiidduin).

(6) q f. Gaskkustit sámegielaide publikummii.

(7) q g. Čadahit/čalmmustahttit Giellavahku/sámi giellavahkku

(8) q h. Čadahit/čalmmustahttit sámi álbmotbeaivvi/sámi giellavahku.

(9) q i. Mii leat luoikan iežamet lanjaid ja/dahje bargiid sámi aktevrraide ja/dahje doaimmahusaide.

(10) q j. Eará (čális mii): _____

11. Du/din árvoštallamiid vuodul, mii/mat leat deháleamos vuodušteapmi/vuodušteamit ahte ásahus lea bargan sámi dáidagiin ja kultuvrrain dahje sámi dáiddáriiguin/kulturaktevrraiguin maŋemus 12 mánu? (Merke eanemus golbma ákka)

(1) q Kvalitehtaárvoštallamat (lea dáiddalaččat dahje kultuvrralaččat beroštahti).

(2) q Jearahallon publikumma/márkana bealis.

(3) q Našuvnnaš/kulturpolitihkalaš vuordámušat (ovdamearkan Stuoradiggediedáhusat, vuordámušat báikkálaš politihkkáriin jna)

(4) q Signálat/eavttut doarjaortnegiin.

(5) q Sávaldat stivrras dahje ásahusa jodiheddjiin.

(6) q Sávaldat ásahusa bargiin.

(7) q Sávaldat ovttasbargoguimmiin, ovttaskas dáiddáriin dahje olggobeale aktevrrain.

(8) q Eará (čális mii): _____

Máhttu ja gelbbolašvuolta sámi dáidaga ja kultuvrra ektui

12. Movt árvoštallojuvvo du/din bealis ásahusa gelbbolašvuolta go guoská sámi dáidagii ja kultuvrii?

(1) m a. Hui buorre.

(2) m b. Oalle buorre.

(3) m c. Ii buorre dahje heitot.

(4) m d. Veahá heitot.

(5) m e. Hui heitot.

(6) m f. In/eat diede/ii relevánta.

Hehttehusat ovttasbargui našuvnnaš, regiovnnalaš ja báikkálaš kulturásahusaiguin

13. Maid árvoštalat/árvoštallabehtet don/dii leat stuorámus hehttehussan mii ráddje din ovttasbarggu Norgga kulturásahusaiguin mat eai leat sámi kulturásahusat (Merke eanemus golbma ákka)

- (1) q Váilu beroštupmi ásahusain mat eai leat sámi ásahusat.
- (2) q Hástalusat/vuosttildeamit báikkálaš dáidda- ja kulturovttasbargui.
- (3) q Váilu ruhtadeapmi/menddo heajos ekonomijja iežas doaimmahusas.
- (4) q Váilu kapasitehta iežas doaimmahusas.
- (5) q Váilu máhttu ja gelbbolašvuolta doaimmahusain mat eai leat sámi doaimmahusat.
- (6) q Eará (čális mii). _____
- (7) q In/eat dieđe/ii relevánta.

Hehttehusat bargui sámi dáidagiin ja kultuvrrain

14. Maid árvoštalat/árvoštallabehtet don/dii leat stuorámus hehttehussan ahte du ásahus eanet bargá sámi dáidagiin ja kultuvrrain? (Merke eanemus golbma ákka)

- (1) q Váilot našuvnnalaš/kulturpolitihkalaš vuordámušat (ovdamearkan Stuoradiggediedáhusat, vuordámušat báikkálaš politihkkáriin, eará stivrensignálat jna)
- (2) q Váilot relevánta fierpmádagat/deaivvadansajit.
- (3) q Váilu márkanastin ja/dahje diehtu.
- (4) q Váilu beroštupmi siskkáldasat ásahusas (jodíheaddji ja/dahje bargiid gaskka).
- (5) q Váilu beroštupmi publikumma bealis.
- (6) q Váilu beroštupmi/máinnašupmi mediaid bealis.
- (7) q Váilu ruhtadeapmi/menddo heajos ekonomijja.
- (8) q Váilu máhttu ja gelbbolašvuolta siskkáldasat ásahusas.
- (9) q Eará (čális mii). _____
- (10) q In/eat dieđe/ii relevánta.

15. Makkár doaimmaid oaiwildehpet dii leat eanemus relevánta lasihit ásahusa máhttu ja gelbbolašvuoda sámi dáidaga ja kultuvrra birra? (Merke eanemus golbma ákka. Jus ii oktage molssaeaktu oro heivemen, de sáhtát merket dan).

- (1) q Ráhkadit/ođasmahttit siskkáldas láidestusaid (strategiijaid, njuolggadusaid, mandáhta ja sullasaččaid).
- (2) q Doarjja- ja raporterengáibádusat
- (3) q Bargiide kurssat/oahpahasat, fágabeaivvit ja sullasaččat.
- (4) q Diehtoprojeavttat.
- (5) q Ovttasbargu eará ásahusaiguin/organisašuvnnaiguin/dutkan-/máhttobirrasiguin.
- (6) q Ovttasbargu ja fierpmádagat dáiddáriiguin.
- (7) q Virgádit sámi gelbbolašvuoda ásahussii.
- (8) q Eará (čális mii): _____
- (9) q li leat relevánta/mis ii leat dárbu doaimmaide.

16. Jus dii háliidehpet čiekrjudahttit dahje kommenteret fáttáid iskkadeamis, de sáhttibehtet dan dahkat ruvttos vuolábealde. Mis lea maid beroštupmi diehtit eanet maid dii oaivvildehpet dárkun sáhttit bargat eanet sámi dáidagiin ja kultuvrrain, vejolaš evttohusat konkrehta doaimmaide.

19. Maŋŋil iskkadeami, de háliida Proba čadahit jearahallamiid muhtin välljejuvnon ášahusaiguin. Ulbmilin lea čiekrjudahttit bohtosiid iskkadeamis ja oažžut oainnuid ja vásihusaid ieš guđet lágan ášahusain. Jearahallan sáhttá ádjánit gitta ovttá diimmu ja čadahuvvo telefuvna dahje Teams bokte. Jus don sáhtát leat fárus jearahallamis, de bivdit mii ahte deavddát nama ja oktavuodadieđu ruktui vuolábealde

Duogášdiehtu

17. Loahpas iskkadeamis háliidit mii ahte don vástidat muhtin gažaldagaid ášahusa geográfalaš gullelašvuoda.

- (1) q a. Agder.
- (2) q b. Innlandet.
- (3) q c. Møre ja Romsdal.
- (4) q d. Nordlándá.
- (5) q e. Oslove.
- (6) q f. Rogaland.
- (7) q g. Romsa ja Finnmárku.
- (8) q h. Trööndelagen.
- (9) q i. Vestfold Telemark.
- (10) q j. Vestland.
- (11) q k. Viken.

18. Makkár dovdomearka lea suohkanis gos dii lehpet eanemusat? (Merke gitta golbma sturrodaga)

- (1) q a. Čoahkkebáiki mas leat unnimusat 100 000 ássi.
- (2) q b. Čoahkkebáiki mas leat 15 000 – 99 999 ássi.
- (3) q c. Čoahkkebáiki mas leat 5 000 – 14 999 ássi.
- (4) q d. Čoahkkebáiki mas leat 2 000 – 4 999 ássi.
- (5) q d. Čoahkkebáiki mas leat 2 000 – 4 999 ássi.
- (6) q e. Čoahkkebáiki mas leat unnit go 2 000 ássi.

Loahpaheapmi skadeapmi lea ollašutton. Giitu got don/dii vástideiddet.

Vástádušat leat registrerejuvvo ja don sáhtát loahpahit.

Jearahallan ofelaš

1. **Innledende om informanten.**

Bakgrunn/rolle/stilling/fartstid.

2. **Innledende om virksomheten**

- a. Hva slags kunstfelt arbeider virksomheten med?
- b. Hvor har dere hovednedslagsfeltet deres? Hvordan påvirker det prioritering av arbeid med samisk kunst og kultur?

3. **Innledende om virksomhetens arbeid med samisk kunst og kultur**

- a. Er dette noen dere arbeider med? [Er det en kjerneoppgave for virksomheten?]
- b. Hvor relevant er det for virksomheten?
- c. Evt. hvorfor er det ikke relevant?

4. **Utdyp/fortell hvordan dere arbeider med samisk kunst og kultur**

- a. Temaer
- b. Type kunst/kulturuttrykk
- c. Omfang/frekvens og dybde?
- d. Pådrivere/begrunnelser/relevans
- e. Samarbeidspartnere

5. **Vurdering av virksomhetens kompetanse på samisk kunst og kultur**

- a. Hva vet dere/har dere kunnskap om?
- b. Hva gjør dere for å få vite mer?
- c. Hva er relevante tiltak for å øke kompetansen?

6. **Hva vurderer dere som største barrierer for å arbeide med samisk kunst og kultur?**

7. **Hva mener dere Kulturdirektoratet mfl. kan/bør gjøre for å understøtte dette arbeidet?**

8. **Andre kommentarer/innspill? Spørsmål til oppdragstaker?**